

heiskaset

Heiskasten sukulehti - erikoisnumero 2/2018

Heiskas-suvun alkuvaiheista Savossa

DNA-tutkimuksen uudet löydökset

Julkaisija: Heiskasten Sukuseura ry

Y-tunnus: 204431-3

Heiskaset-lehden toimitusneuvosto:

Hannu Heiskanen ja Perttu Kähäri

Vastaava päätoimittaja: Perttu Kähäri

Taitto: Kaija Heiskanen

Heiskaset-lehden tunnus: Toivo Heiskanen

Etukannessa:

Karjala ja Savo Olaus Magnuksen julkaisemassa Carta Marinassa 1539.

Itä-Suomen karttakuvaa on vielä aivan epämääräinen. Kartassa näkyy valtakunnan itäraja sekä Suomenlahti, jonka pohjoispäässä on Viipuri. Siitä luoteeseen on Musta Järvi (Lacus niger), joka tarkoittaa Saimaata. Sen itäranalla on Juva (Jokas), pohjoisempaan Savilahti (Sagolax) ja koilliskulmassa Savonlinna (Nyslot, Castrum novum). Tykki on siellä käännetty itää kohti. Linnan äärellä virrassa kerrotaan olevan syvää, mustaa vettä ja mustia kaloja. Rajalla liikkuvat voudit ja sotajoukot. Savolainen kulkee metsällä jalkajousi olkapäällä saaliinaan linnut ja turkiseläimet.

Kuva: Savon historia II:1 s. 48

Takakannessa:

Joroinen, vanha sotilaskartta. Heikki Rantatupa, Historialliset kartat

Sisällysluettelo

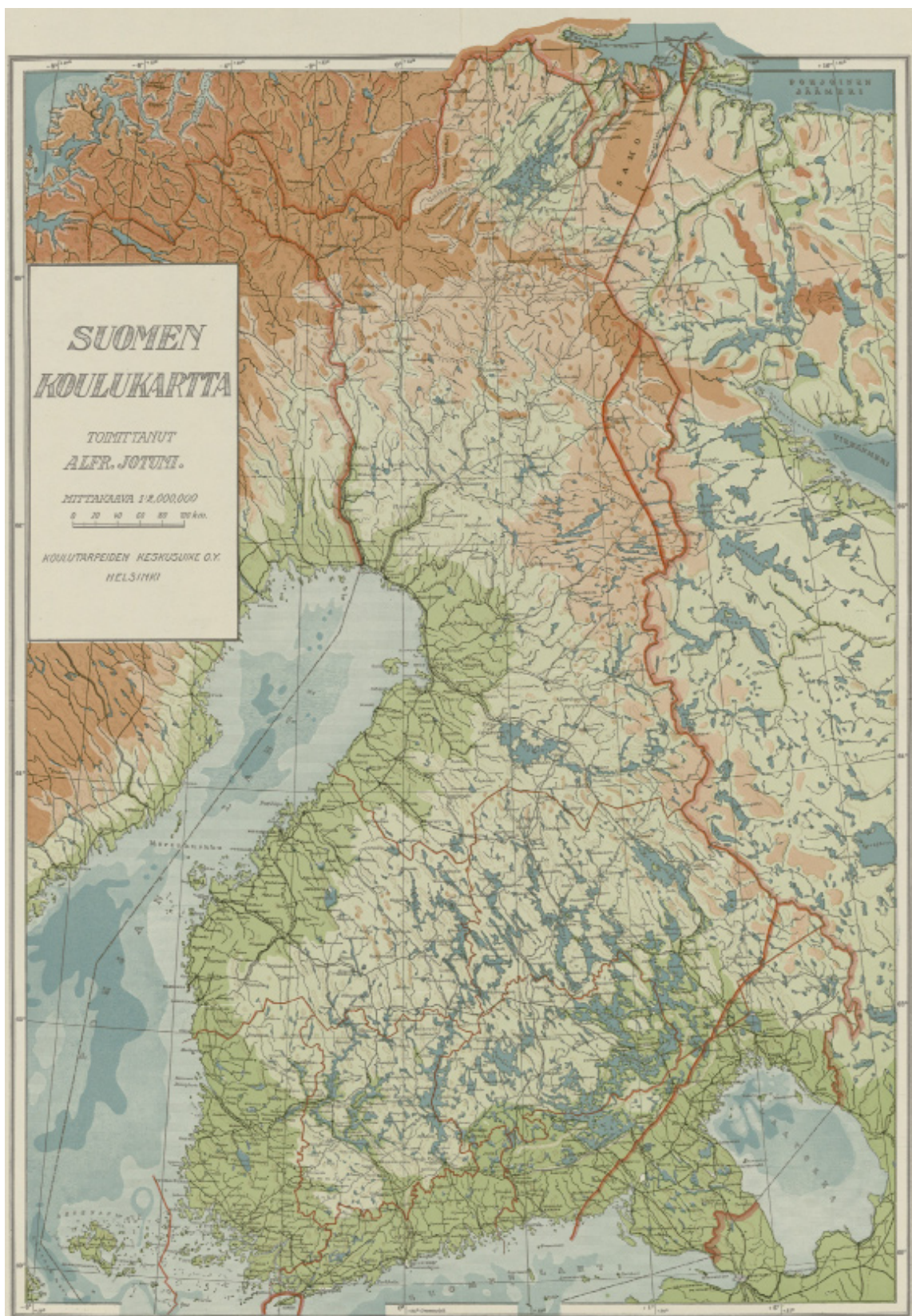
Lukijalle	5
Taustaa	6
DNA-tutkimuksesta	11
Heiskaset DNA-testeissä	14
”Tivarin pojat”	16
Tuusniemen Heiskaset	
”Niilon pojat”	19
Häyriälän Heiskaset	
Joroisniemen Heiskaset	
Lopuksi	38
Lähdeaineistoista	39

Isäntäkaavioissa on henkilön nimen jälkeen merkintä ”m. 1541”. Se tarkoittaa sitä vuotta, jolloin kyseinen isäntä on ensimmäistä kertaa mainittu verotusluetteloissa, henkikirjoissa tai muissa asiakirjoissa.

Porosalmi

*Adler und Dietze, painaja ; Kruskopf Pehr Adolf, tekijä 1845–1852
Teoksesta Zacharias Topelius 1845 - 1852: Finland framställdt i teckningar.
Helsingfors: A. W. Gröndahl & A. C. Öhman.
Museoviraston historian kuvakokoelma HK10008:76b*

Lukijalle

Savonlinnan päällikkö Klemetti Kirjuri on kuvannut Savon asutustilannetta vuonna 1542 seuraavasti:

Savonlinnan läänissä ei ole vuotuisia tai pysyviä viljapeltoja, kuten Hämeessä tai muualla Suomessa, vaan useimmat viljelevät metsää ja hakkaavat kaskia, joita he voivat käyttää korkeintaan 6 tai 8 vuotta. Sitten heidän täytyy taas katsoa itselleen muita peltöjä ja kylvömaita. Ja kun sellaiset kasket on otettu viljelykseen, lähetetään sinne katselmusmiehiä, joiden tulee se valallisesti arvostella ja arvioida, kuinka monen veromarkan arvoisia sellaiset kasket voivat olla, joko 1, 4, 6, 8 tai useamman veronahan arvoisia, sen mukaan kuinka tuottavaksi he voivat maan harkita.

(VA 5:201, Voionmaa 1915)

Niin asettuivat myös Heiskaset ensimmäisille asuinsijoilleen Savoön. Muiden asuttajien tavoin he tulivat etelästä vesireittejä soudellen ja metsiä samoten. Haukivesi rantoineen, lahdelmineen ja niemineen tuli tutuksi. Kaskeaminen saattoi alkaa.

Viereisellä sivulla on koulukartta vuodelta 1940. Vaikka se on yli 400 vuotta nuorempi kuin se ajanjakso, jota tutkimme, antaa se kuitenkin varsin selkeän kuvan vesireittien runsaudesta ja käytettävyydestä. Tämän karttasarjan avulla on jatkossa pyritty löytämään Heiskasten varhaiset asuinpaikat - vaikka vanhimmat paikannimitykset eivät ehkä vastaakaan kartalla esiintyviä nimiä.

Heiskas-suvun alkuvaiheista Savossa kerrotaan tässä lehdessä erityisesti DNA-testien tulosten kautta. Jo aiemmista, asiakirjalähteiden pohjalta tehdyistä tutkimuksista tiedämme, että Heiskasia asui Savon ensimmäisen maakirjan syntyaikaan 1500-luvun puolivälissä Juvan ja Rantasalmen pitäjissä. Pianpa suvun jäseniä oli ennättänyt jo Tavinsalmen pitäjään ja Kainuuseenkin saakka. Mutta olivatko nuo asiakirjoissa mainitut Heiskaset sukua toisilleen? Löytyisikö DNA-testien avulla sukukirjan kymmenille eri sukuhaaroille yhteinen esi-isä?

Kuopiossa, 9.5.2018
Kaija Heiskanen

Kuva: Savolaisen Akka
Talvi-vaatteissaan
Ekman, R.W ; Hårdh, Ad,
kuvaellut, 1828
Helka-kirjastot, verkkoaineistot

Taustaa

Savon nimi, "Sawolaks" esiintyy historiassa ensimmäisen kerran Pähkinäsaaren rauhankirjassa vuonna 1323 yhtenä niistä kolmesta kihlakunnasta eli pogostasta, jotka Novgorodin suuriruhtinas Juri luovutti Ruotsin kunin-gas Maunulle "ystävyyden merkiksi" Karjalasta. Savilahden lisäksi luovutet-tiin Jääsken ja Äyräpään kihlakunnat. Savon maakunta sai nimensä Mikkelin seudun, vanhimman asutuskeskuksen mukaan, joka jo vuonna 1329 maini-taan Savolahden eli Savilahden seurakuntana.

Vain eteläisin Savo - Saimaan rannikko oli tuolloin 1300-luvulla asuttu. Vie-lä 1400-luvun asiakirjoissa Savo mainitaan Karjalan osana ja sen asukkaat karjalaisina. Ilmeistä kuitenkin on, että tuohon aikaan alkoi hahmottua itse-näinen Savo ja savolainen heimo.

Vaikka varsinainen asuinpaikka saattoi ollakin Saimaan rannoilla, kuljettiin sieltä monien kymmenien peninkulmien päähän kyläkuntien yhteisille taka-maille - erämaahan, jossa kalastettiin ja metsästettiin. Sinne rakennettiin pieni kalamaja ja vähitellen saatettiin sinne jo asettua pysyvästi asumaan.

Savon vanhin maakirja on vuodelta 1541. Siihen on tarkoin merkitty koko Savon asutus, koska muutamia harvoja tiloja lukuunottamatta kaikki maa Savossa oli kruunulle verovelvollista ns. veromaata.

Vain harvoja paikannimiä mainitaan. Pitä-jä luetellaan viisi (Tavinsalmen perustami-sen jälkeen vuodesta 1548 kuusi) ja niihin kuuluvia neljänneskuntia 20 (22). Kukin neljänneskunta jakautui kuuteen kymme-nekseen, jotka kuitenkin olivat vain nume-roituja. Jo vuoden 1561 verollepanomaa-kirjassa kymmeneksetkin olivat saaneet nimet.

Vieressä Savon pitäjät ja neljänneskunnat sellaisina kuin ne on digitoidun maakirjan etulehdelle myöhemmin kirjattu. (digi.narc.fi: Voudintilit > Savon voutikun-tien tilejä > Asiakirjat > Maakirja 1541)

Heiskasten kannalta merkittäviä olivat Ju-van ja Rantasalmen pitäjät, joihin suvun jäseniä oli kirjattu 1540-luvulla. Seu-dut olivat ilmeisesti pysyvästi asutettu jo 1400-luvulla, koska heti uuden ajan alussa mainitaan suuria seutukylä.

Pellonniemi			fol.
Kiitalan	IV		1.
Hallilan	"		7
Pellonniemen	"		13
Pitkälän	"		180.
Verulatti			
Mukolan	IV		24
Norolan	IV		28
Punkkulan	"		35
Vuoltingon	"		41
Juva			
Koikkalan	IV		48
Juwan	"		55
Verikansa	"		62
Jorvisten	"		70
Rantasalmi			
Punkkilan	IV		77
Tuomäen	"		85
Rantasalmen	"		92
Keriharjun	"		100
Sääminlii			
Haapalahden	IV		108
Jätkälän	"		116
Säämingin	"		123
Puumalan	"		131

Sukututkimuksen alkuvaiheista Heiskasten sukuseurassa on kerrottu vuonna 2010 ilmestyneessä seuran 50-vuotishistoriikissa (toim. Hannu Heiskanen). Veljekset Juhani, Kyösti ja Pentti Heiskanen sekä sisarukset Eila ja Anja Heiskanen uurastivat arkistoissa ja laativat käsin sukutauluja. Kirkonkirjojen perusteella päästiin 1700-luvun alkuun. Siitä taaksepäin oli turvauduttava henkikirjoihin sekä läänin- ja voudintileihin. Ne olivat alkuperäisinä valtionarkistossa ja luettavuudeltaan varsin vaikeita. Monien sukuhaarojen kohdalla päästiin kuitenkin pitkälle 1600-luvun puolelle, mainittakoon vain Rantasalmen Rauhamäen, Tuusniemen Enonlahden, Leppävirran Valkeamäen ja Ylä-Savon sukuhaarat.

Sukukirjaksi aineistoa ryhdyttiin kokoamaan 1990-luvun alussa ja valmiiksi se saatiin vuonna 1997 (toim. Kaija Heiskanen). Samalla kun tietoja vietiin ruutupapereilta tietokoneelle, pyrittiin niitä täydentämään. Mahdollisuudet – niin ajan kuin taidonkin suhteen olivat kuitenkin puutteelliset, joten esimerkiksi kirjan yli 50 eri sukuhaaraa jäivät yhdistämättä.

Sukututkija Ari Kolehmainen on nyt koonnut yhteen ja tarkentanut noita varhaisimpia tutkimustuloksia ja toteaa, että Savon vanhimmassa maakirjassa vuonna 1541 Heiskasen nimeä esiintyy kuudessa arviokunnassa.

Arviokunta on käsite, jota Antero Pelkosen mukaan käytetään verollepanomaakirjoissa koko- ja puoliverojen yhteisnimityksenä. Se on vakiintunut verojen kansanomaiseksi nimitykseksi.

Arviokuntien sijainnit ovat kolmea lukuun ottamatta paikallistettavissa myöhempien asiakirjojen perusteella. Heikki Heiskasen arviokunta sijaitsi Juvan Joroisten neljänneksen ensimmäisessä kymmeneskunnassa, Joroisniemellä. Heikillä oli vanhimmassa maakirjassa kaksi jouta, eli vähintään 15 vuotta täyttäneitä miestä. Seuraavassa maakirjassa vuonna 1545 arviokunnan isäntänä oli Pekka Heiskanen joka oli ilmeisesti Heikin poika ja siten hän oli toinen jousirahan maksaja jo vuonna 1541. Arviokunta kuitenkin katoaa vuoden 1545 jälkeen. Talo on todennäköisesti sijainnut jossain Joroisten keskuskylällä.

Juvan Vesikansan neljänneksen kolmanteen kymmeneskuntaan eli Hällinmäkeen oli puolestaan sijoitettu Mikko Heiskasen isännöimä arviokunta. Tätä ei kuitenkaan tavata enää vuoden 1541 jälkeen.

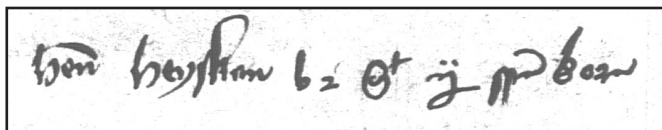
Lisäksi vanhimmassa vuoden 1541 maakirjassa oli kirjattuna Heikki Heiskanen Juvan Joroisten neljänneksen kolmanteen kymmenkuntaan, nimeltään Järvikansa. Hänestäkään ei ole myöhempiä asiakirjamerkintöjä.

Kaikki kyseiset Heiskaset tuskin olivat kuolleet, pikemminkin he olivat osallistuneet savolaiseksiansioon ja siirtyneet uusille asuinsijoille. Aikanaan näidenkin vaiheet voivat selvitä, jos Heiskasia löytyy asiakirjoista siellä minne savolainen uudisasutus levisi.

Vuoden 1541 maakirjassa mainitut Heiskas-isännät olivat:

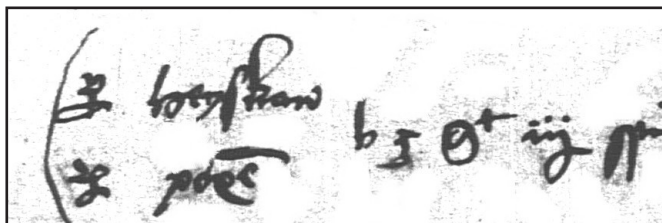
1. Juvan pitäjän Joroisten neljänneskunnan ensimmäisessä kymmeneskunnassa **Heikki (Hen) Heiskanen**.

Asuinpaikka Joroisniemi.

Hen heyskan b 2 0 i j p b o m

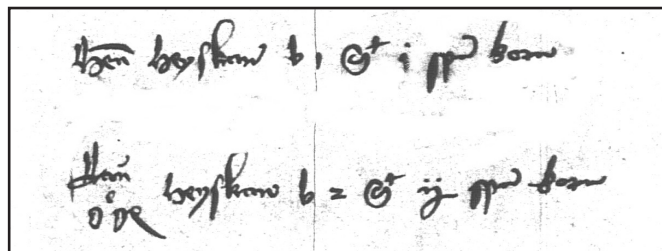
2. Saman pitäjän kolmannessa kymmeneskunnassa **Pekka (Per) Heiskanen** yhdessä Pekka Pöksäsen kanssa

(3 heyskan b 3 0 i j p
(2 pöcs b 3 0 i j p

3. sekä **Heikki (Hen), Lauri (Lars) ja Reko (Grels) Heiskanen**.

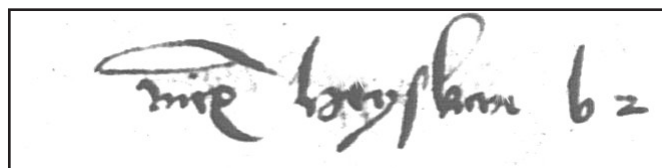
Asuinpaikka Järvikansa.

Hen heyskan b 1 0 i j p b o m
Lauri heyskan b 2 0 i j p b o m
Reko heyskan b 3 0 i j p b o m

4. Vesikansan neljänneskunnan kolmannessa kymmeneskunnassa mainitaan **Mikko (Mich.) Heiskanen**.

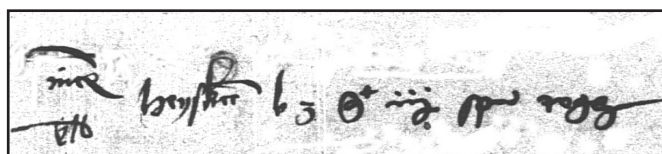
Asuinpaikka Hällinmäki.

Mik heyskan b 2

5. Rantasalmen pitäjän Keriharjun neljänneskunnan neljännessä kymmeneskunnassa **Niilo (Nils) ja Olli (Olof) Heiskanen**.

Asuinpaikka Huosioranta.

Niilo heyskan b 3 0 i j p r o s
Olli heyskan b 3 0 i j p r o s

Edellisellä sivulla mainittujen, asiakirjoista kadonneiden jälkeen jäävät tutkittaviksi 2. Pekka, 3. Lauri ja Reko sekä 5. Niilo ja Olli Heiskanen.

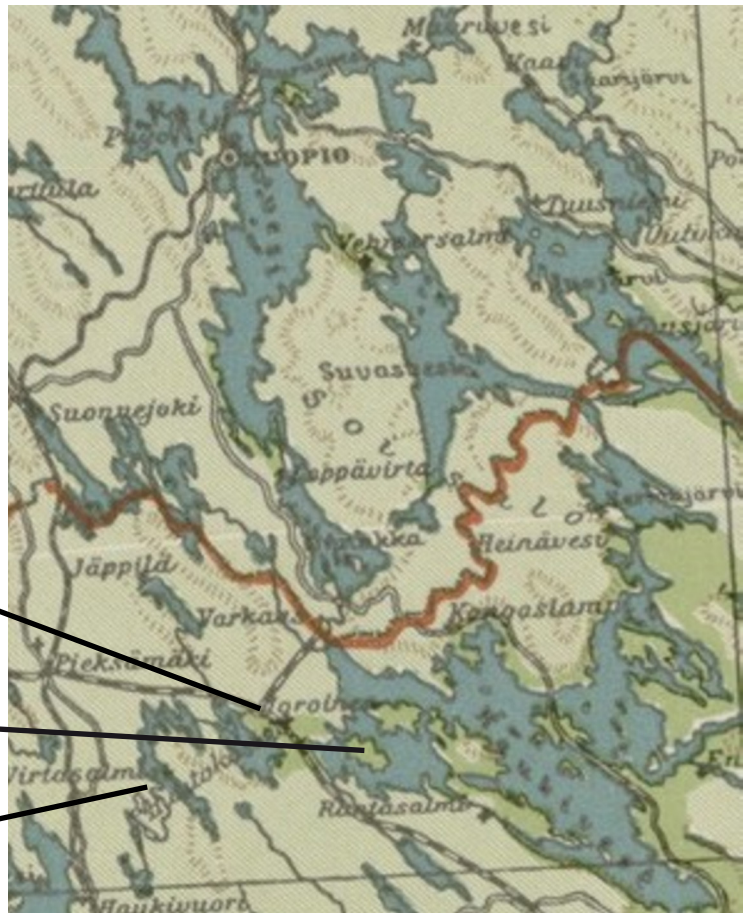
Maakirjalähde: Ari Kolehmaisén tutkimus

Kymmenes kuntien nimet mainitaan edellä vuoden 1562 mukaisina. Niiden sijainnit kartalla löytyvät Savon historia II:1 -teoksesta sivuilta 106-107. Viereiselle kartalle on Heiskasten arviokunnat merkitty summittaisesti edellä mainitun karttapiirroksen perusteella.

**Järvikansa
Joroisniemi**

Huosioranta

Hällinmäki

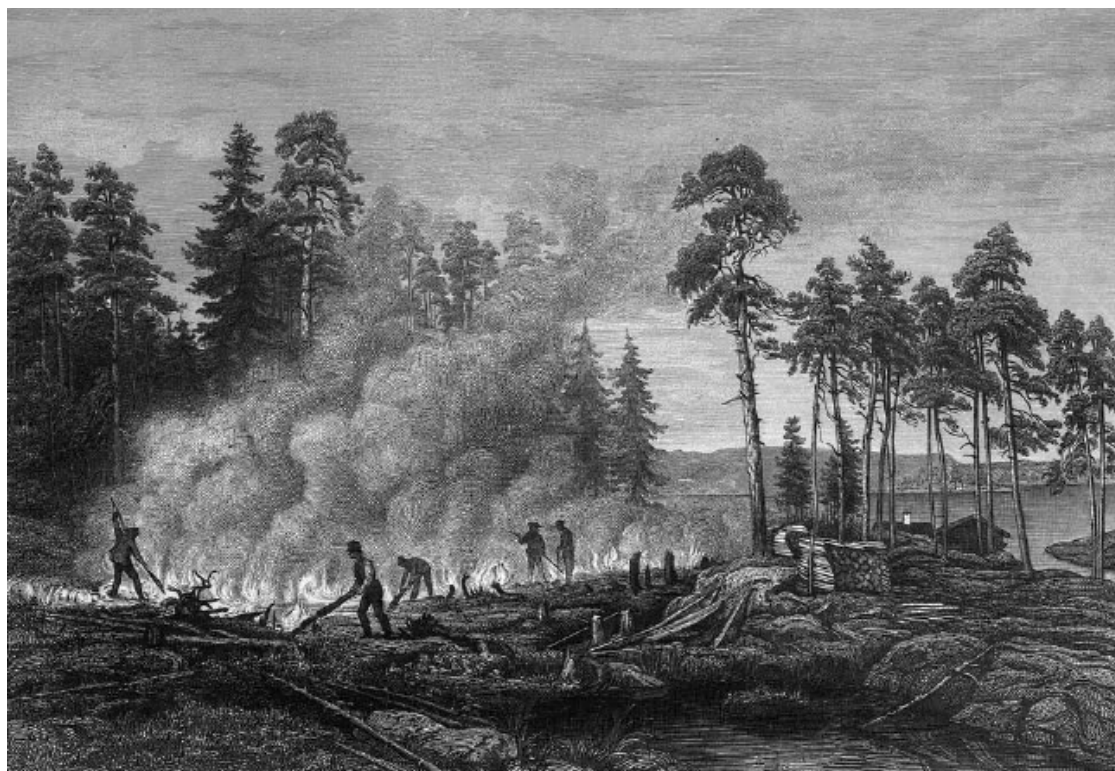

Kuva: Vanha lato jossakin Savon sydänmailla. Kaija Heiskanen

Joroinen ja Rantasalmi tarjosivat asukkailleen hyvät elämisen edellytykset. Oli vedenviljaa ja metsän antimia, oli viljelykseen raivattuja peltoaukeita. Aivan vapaasti ei niitä kuitenkaan saanut käyttää. Kruunu tahtoi omansa.

Yksi Kustaa Vaasan monista perusideoista oli pyrkimys edistää uudisasutusta. Taustalla oli ajatus uudisalueiden tehokkaammasta kontrolloinnista verotuksen avulla. Tämän toteuttamiseksi pysyvän asuttamisen ulkopuolelle jääneet erämaat peruutettiin kuninkaan käskyllä vuonna 1542 kruunun omistukseen: "viljelemättömät maat kuuluvat Jumalalle, meille ja Ruotsin kruunulle, eikä kellekään muulle".

Savolaiset kunnostautuivat uudisraivauksessa ja -asutuksessa ehkä osittain siksi, että he halusivat välttää Klemetti-kirjurin aikana nousseita veroja. Merkittävänä taustatekijänä voidaan nähdä myös se, että savolaiset olivat kaskeamista harjoittamalla tottuneet liikkuvaan elämäntapaan. Savolaisten keskiajalla omaksumat innovaatiot, huuhtakaski ja korpirukiin viljely, mahdollistivat asutuksen laajenemisen havupuuvaltaisille korpiseuduille. Huuh-taviljely ei olisi onnistunut liian tiheään asutuksen seuduilla, sillä sen harjoittaminen vaati laajoja kuusivaltaisia havumetsiä. Osa kulkijoista jäi uudelle asuinpaikalleen vakituisesti ja alkoi kaskenpolton lisäksi harjoittaa peltoviljelyä, osa jatkoi uusien kaskimaiden valtaamista.

*Kuva: Berndt Lindholmin piirros: Kaskiviljelyä Iisalmessa.
Zachris Topeliuksen kirjasta Matkustus Suomessa.*

DNA-tutkimuksesta

DNA sisältää ihmisen perimän, geenit, jotka lapsi saa biologisilta vanhemmiltaan.

Dna-sukututkimus antaa vastauksia periaatteessa kahteen kysymykseen:

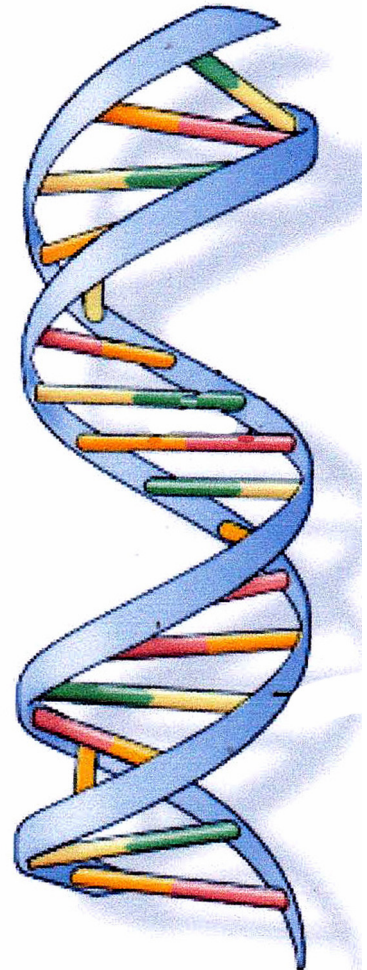
1) tutkimus kertoo **henkilön esihistoriasta**. Se kertoo, mihin ihmiskunnan alkuhämärässä syntyneeseen "klaaniin" ja sen sukuhaaroihin henkilön suora isälinja ja suora äitilinja kuuluvat. Tutkimuksen myötä selviää, minkälaisen vaelluksen esivanhempat ovat maapallolla tehneet, ennen kuin on päädytty nykyisille asuinsijoille.

2) tutkimus löytää **geenisukulaista**, kun eri DNA-näytteitä verrataan keskenään tutkimuslaitoksen tietokannassa. Samalla tutkimus antaa ennusteen siitä, kuinka läheistä sukua kukin löytynyt DNA-sukulainen on, kuinka monta sukupolvea sitten henkilön ja kunkin "osuman" yhteinen esivanhempi on elänyt.

Nykyihmisen esivanhempat asuivat Afrikassa. Kaikkien maapallolla nykyisin elävien miesten yhteinen esi-isä, "biologinen Aatami", eli noin 60.000 vuotta sitten. Kaikkien nykyisaisten yhteinen esiäiti, biologinen "Eeva", eli Afrikassa jo 120–160 000 vuotta sitten. Meidän jokaisen sukujuuret ja geneettinen perimä voidaan johtaa näihin yhteen mieheen ja yhteen naiseen. Nais-sukukunta on siis "vanhempi" kuin miessukukunta.

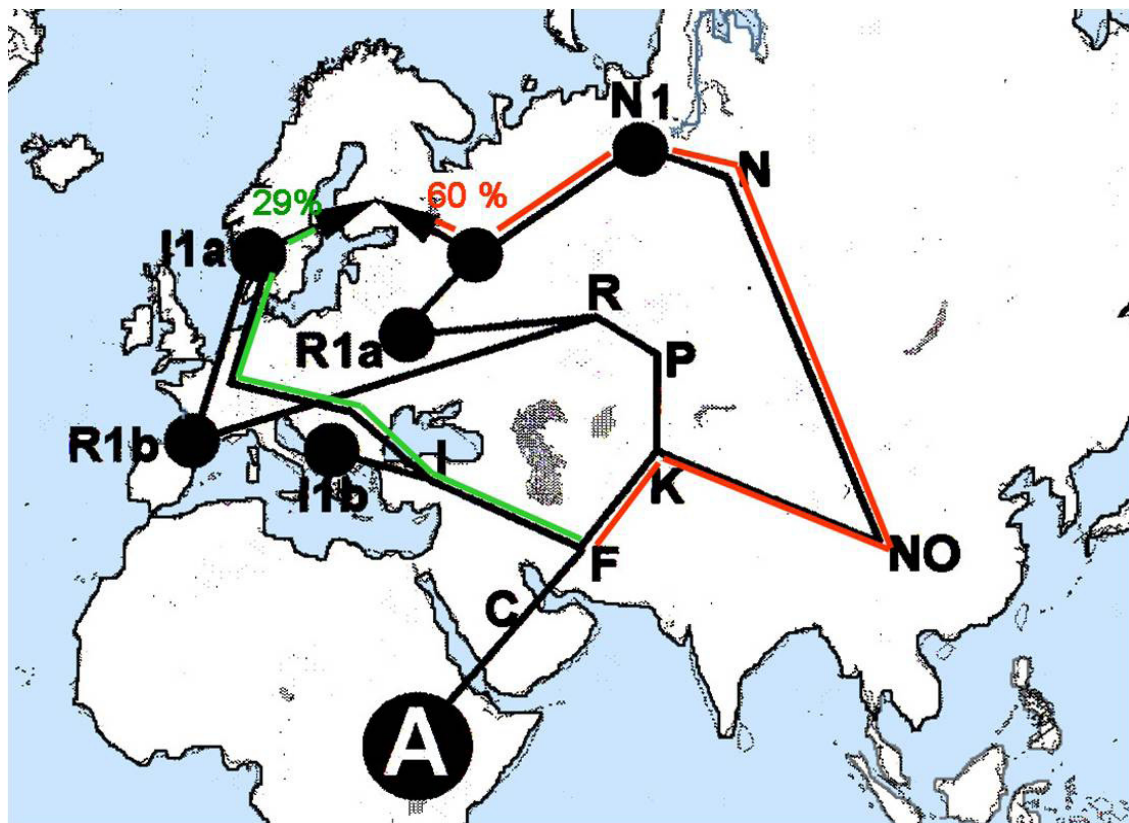
Biologinen Aatami ja Eeva eivät olleet pariskunta. Eeva oli elänyt vähintään 60 000 vuotta aikaisemmin kuin Aatami. He eivät olleet myöskään ainoat ihmiset maapallolla. Arviot samaan aikaan eläneen ihmispopulaation suuruudesta vaihtelevat (2 000 - 10 000 ihmistä). Mutta vain Eevasta alkanut suora äitilinja on elänyt tähän päivään asti ja vain Aatamista alkanut suora isälinja on elänyt tähän päivään asti.

Varhaisessa esihistoriassa tapahtuneiden geenimutaatioiden perusteella koko ihmiskunta voidaan jakaa sukuhaaroihin. Näitä sukuhaaroja kutsutaan haploryhmiksi tai klaaneiksi. Miehillä on omat haploryhmänsä, naisilla omansa. Jokaisen ihmisen geeniperimää tutkimalla on mahdollista selvittää, mihin perushaploryhmään ja sen jälkeen haarautuneeseen alaryhmään hän kuuluu.

Afriikassa elänyt ihminen lähti asuinseudultaan Kenian savanneilta liikkeelle noin 50.000 vuotta sitten (nykytutkimus viittaa siihen, että se tapahtui jo jonkin verran aikaisemmin). Osa Aatamin ja Eevan jälkeläisistä jäi Afrikkaan ja jakaantui siellä sukuhaaroiksi - he ovat afrikkalaisten esivanhempia.

Nykyihminen tuli siis ensin Lähi-itään (muuta kauttahan ei maailmaa pääsyt valloittamaan). Lähi-idästä ihmiset lähtivät eri suuntiin. Kulkua ohjasivat esim. ilmastonvaihtelut ja niistä johtuneet ravintotalouden muutokset. Euroopassa nimenomaan jääkauden aikaiset ilmastonvaihtelut ja jäätikön reunan liikkeet näyttivät tietä.

Noin 98 % Suomen nykymiehistä kuuluu johonkin Suomen neljästä yleisimmästä haploryhmästä. Ne ovat N, I, R1a ja R1b. Yhteensä Suomen miesväestöstä on löytynyt kymmenkunnan haploryhmän edustajia.

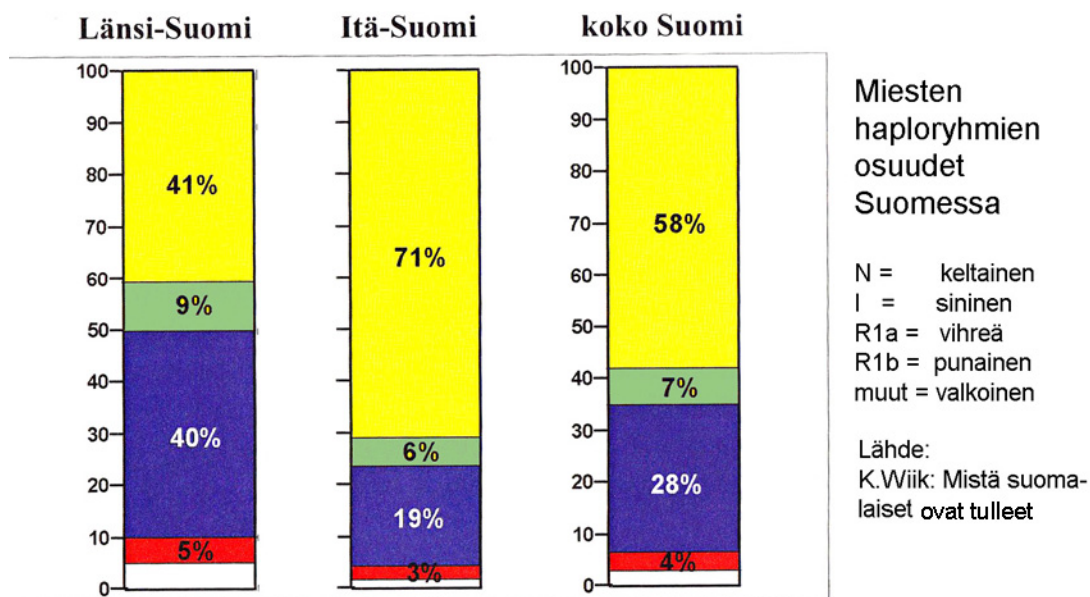
Noin 60 % miehistä kuuluu haploryhmään N ("**Niilon poikia**"). Tämän klaanin esi-isät ovat kulkeneet pitkän tien Suomeen. Lähi-idästä lähdettyään he koukkasivat Kiinasta asti Siperian kautta länteen. On myös sellaisia näkemyksiä, että tämän mutaation kantajat eivät ole Kiinaan asti itään edenneet ja sieltä pohjoista reittiä Suomen suuntaan siirtyneet, vaan että haploryhmä on syntynyt lännempänä ja Suomeen kulkeutuneiden ryhmän edustajien reitti on ollut eteläisempi. "Niilon poikia" voi hyvällä syyllä kutsua "mammutinmetsästäjiksi". Tarkemmin suomalaismiehet kuuluvat N-haploryhmästä

mutaation kautta syntyneeseen alaryhmään ryhmään N1, sen sisällä valtaosa miehistä alaryhmään N1c1.

Noin 29 % suomalaismiehistä kuuluu haploryhmään I ("**Tivarin poikia**"). Poika, joka tämän mutaation sai, syntyi Balkanilla 25–30 000 vuotta sitten, kun mannerjäätikkö oli laajimmillaan. Sieltä haploryhmä levisi vuosituhansien kuluessa länteen ja sitten pohjoiseen, kun ilmasto lämpeni ja jään reuna pakeni. Suomalaiset kuuluvat haploryhmään I1, joka syntyi oletettavasti Pohjois-Ranskassa. 5000-6000 vuotta sitten haploryhmä oli Tanskan salmien luona ja siirtyi siitä Ruotsiin. Suomeen tätä germaanis-skandinaavista asutusta levisi useana aaltona, jo ennen viikinkiaikaa. Suomen yleisin I-alaryhmä on I1d3a, joka on ilmeisesti syntynyt jo Suomen kamaralla.

Noin 7 % suomalaismiehistä kuuluu haploryhmään R1a ja 4 % haploryhmään R1b ("**Raulin poikia**"). Kalevi Wiik esittää näkemyksen, että R -makroklaanista haarautunut R1a -haploryhmä asui jääkauden aikana Ukrainan seutuvilla ja että R1b olisi jo tuolloin ollut Iberian niemimaalla.

Suomen neljän suurimman miesklaanin yhteinen esi-isä on ajallisesti kaukana. Hän oli F ("**Filemon**"), joka syntyi jo Lähi-idässä. Hänestä on saanut alkunsa suuri valtaosa nykyisistä ei-afrikkalaisista miehistä.

(lähde: www.kurrinsuku.net)

Uusinta kirjallista aineistoa geneettisestä sukututkimuksesta on lokakuussa 2017 ilmestynyt kirja "Juuresi näkyvät. Geneettisen sukututkimuksen ABC". Kirjan tekijä FT, MBA Marja Pirttivaara on alan parhaita asiantuntijoita Suomessa ja toimii m.m. Suomen Sukututkimusseuran DNA-kouluttajana.

*Kuva: Joroinen, aidannurkkaus;
nurkkauksessa ovat aidakset
poikkisahaamattomia, 1919.
Gösta Grotenfelt,
Museoviraston kokoelmat KK1178:375*

Heiskaset DNA-testeissä

Sukuseuran DNA-testaukset aloitettiin vuonna 2015. Jo ensimmäiset DNA-näytteet osoittivat, että Heiskasia on tällä hetkellä kolme erillistä isälinjaista sukua. Isälinjainen DNA ei tosin kerro jos suvuilla on varhaista yhteyttä naisten puolelta. Kun otetaan huomioon Heiskasten nimen paikallisuus Joroisten seudulla, on hyvinkin mahdollista, ettei samalla seudulla ole keskiajalla syntynyt useita Heiskas-sukuja, vaan sukunimi on periytynyt jo varhain äitien puolelta, esimerkiksi aviottomien poikien tai kotivävyjen kautta.

Testattaviksi etsittiin viisi sellaista Heiskas-miestä, joilla oli suora isälinja johonkin sukukirjan sukuhaaran vanhimpaan tunnettuun esi-isään. Rauhamäkeen oli Pekka Heiskanen tullut vuonna 1592 - mistä, emme tiedä. Kalastaja Eino Heiskanen oli seuran kantavia perustajajäseniä. Hänen kertomansa mukaan Rauhamäestä lähti vuonna 1658 Tahvo Tahvonpoika Heiskanen Porosalmeen - mihin tuo tieto perustui? Harjurannalla asui 1600-luvulla useita Heiskas-perheitä. Olivatko niiden asukit Rauhamäen perillisiä? Syvänsiin Heiskaset tulivat 1700-luvun alussa, mutta mistä - jälleen kysymysmerkki? Entä Tuusniemen Heiskas-suku, jonka Weiijo Saloheimo on löytänyt 1620-luvulla Enonlahdesta?

Suomeen oli perustettu dna-projekti jo 2006 loppuvuodesta. Sen tarkoituksena on auttaa suomalaisia ja Suomessa asuvia sekä muita, joilla on suomalaisia juuria, löytämään esivanhempiaan ja sukulaisiaan sekä selvittämään juuriaan geneettisen sukututkimuksen avulla. Nykyisin projektissa on jo lähes 10000 jäsentä. Heiskasetkin liittyivät mukaan. Tilattiin näyteputkilot, raaputettiin poskesta näytteet, lähetettiin ne Texasiin Family Tree DNA:n laboratorioon ja jäätiin odottamaan tuloksia. Ne osittain vahvistivat olemassa olevia tietoja, osittain toivat yllätyksen!

Rauhamäen, Porosalmen, Harjurannan ja Syvänsin sukuhaarat osoittautuivat edustavan samaa itäistä N-haploryhmää - "Niilonpoikia" siis.

Family Tree DNA:n mukaan edellä mainittujen sukuhaarojen esi-isien reitti noudatti tuota yleistä kaavaa, kierto Aasian kautta Siperiaan ja sieltä Suomeen.

Tuusniemen Enonlahden tulos poikkesikin sitten selvästi muista. Kävi ilmi, että suora isälinja siellä johti I-haploryhmään eli "Iivarinpoikiin".

Miten tähän tulokseen suhtautuu Ari Kolehmainen mainitsema seikka, jonka mukaan Rantasalmen Keriharjun Heiskasten arviokunta sijaitsi Tuusniemen Enonlahdessa? Vaikuttaa siltä, että huolimatta DNA-testin tuloksesta on olemassa selkeä sukuyhteys Rantasalmen Heiskasiin. Myöhemmät DNA-testit toivottavasti valaisevat asiaa - niihin palaamme jatkotutkimuksista kerrottaessa.

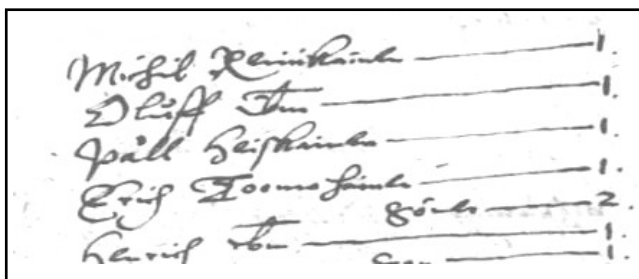
Tarvittiin siis lisätutkimuksia. Sukuseuran hallitus päätti jatkaa DNA-testien teettämistä. Jo testattu Tuusniemen sukuhaara kaipasi lisätestejä. Samalla päätettiin ottaa mukaan muutama uusi sukuhaara, joista enemmän myöhemmin.

”Iivarin pojat” - Tuusniemen Heiskaset

Tuusniemen sukuhaarasta otettiin kaksi lisätestiä. Ne ovat isälinjaisesti yhteneviä aiemman tuloksen kanssa ja edustavat siis samaa I-M253 haplo-ryhmää. Testattujen kaukaisin yhteinen esi-isä on 1600-luvun lopulta. Lisävalaistusta yhteyksistä vuonna 1625 Enonlahden henkikirjaan merkittyyn Paavo Heiskaseen kaivataan siis yhä.

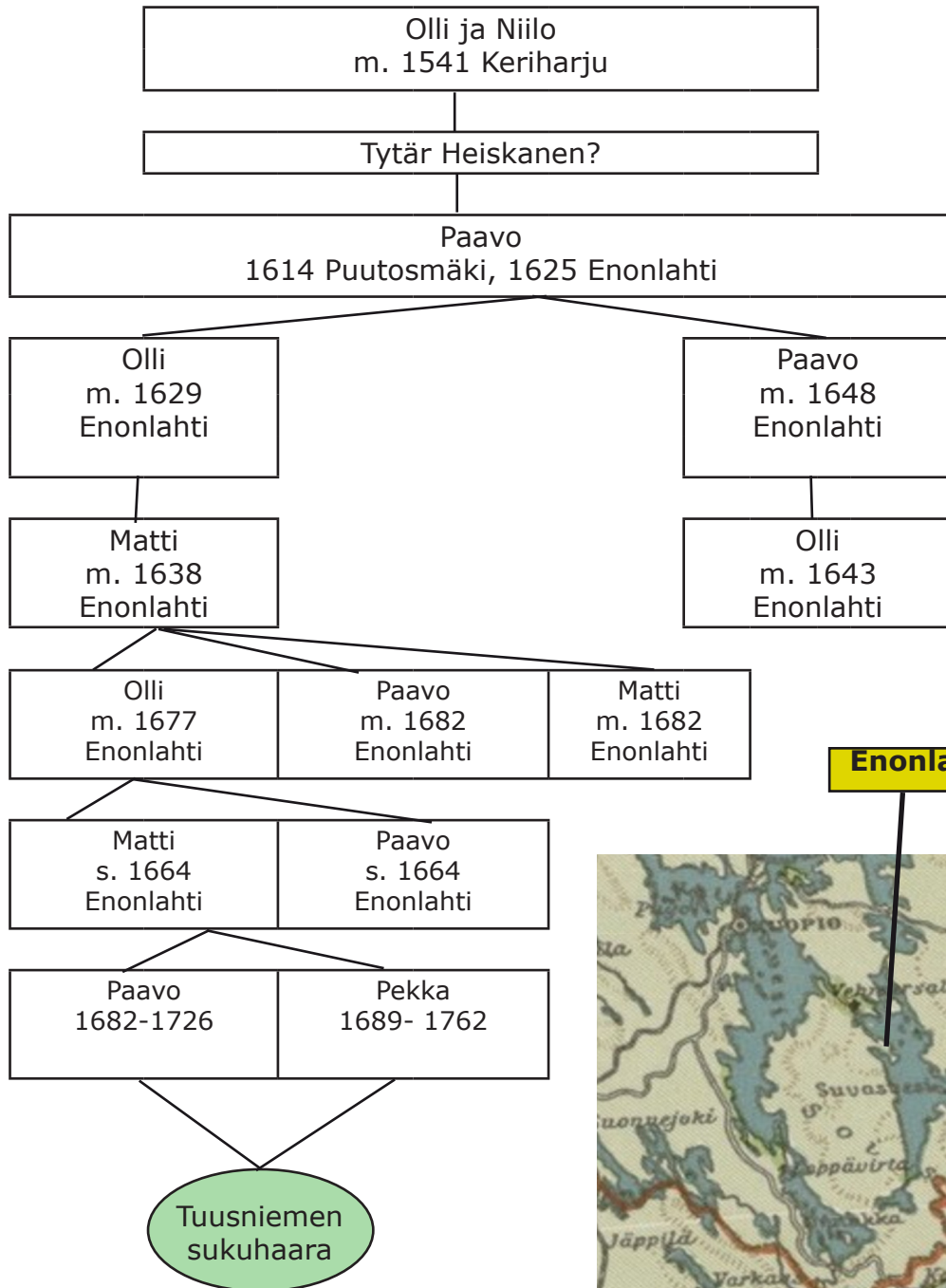
Sukututkimuksessa joutuu joskus tekemään myös olettamuksia! Ari Kolehmainen on vertaillut vuoden 1561 verollepanomaakirjaa vuoden 1664 maantarkastusluetteloon ja toteaa, että Saamaisten (sittemmin Enonlahden) arviokuntaa numero 1731 asutti edellisenä vuonna Olli Heiskanen ja jälkimmäisenä Matti Ollinpoika Heiskanen. Olli Heiskasen yhtiömiehenä oli vuonna 1541 Niilo Heiskanen, jota ei kuitenkaan myöhemmissä asiakirjoissa mainita. Hän lienee ollut Ollin isä tai veli. Olli Heiskanen on merkitty asiakirjoihin aina vuoteen 1574 saakka. Tämän jälkeen Heiskaset katoavat Enonlahdelta 40 vuoden ajaksi. Seuraava merkintä on tuon edellä mainitun Paavo Heiskasen ilmestyminen vuoden 1614 Älvsborgin linnan lunnaiden tarkastusluetteloon (kuva) ja sittemmin edellä mainittuun henkikirjaan.

Missä Heiskaset sitten olivat 40 vuotta poissa Enonlahdelta? Mahtoiko Paavo Heiskanen olla aiemman isännän Olli Heiskasen mieslinjainen jälkeläinen?

Täysin muista Heiskasista poikkeava haplo-ryhmä on johtanut Ari Kolehmainen pohtimaan, olisiko Paavo Heiskasia äidin puolelta. 1620-luvulla Paavo puuttuu asiakirjoista, mutta samoina vuosina samalla kohdalla veroluette-loissa on Paavo Reinikainen. Kyseessä voi olla sattumaakin, mutta samaan aikaan miehiä ei asiakirjoissa vastaan tullut. Yksi vaihtoehto olisi, että hän olisi isänsuvultaan Reinikainen, mutta tämä on erittäin heikko hypoteesi. Reinikaisten suvun isälinjan DNA-testit osoittaisivat asian oikean laidan. Todenmukaisemmalta tuntuisi oletus, että Paavo oli äitinsä puolelta Heiskasia ja Tuusniemen Heiskaset kuuluisivat silti toiseen vanhoista Heiskasten kanta- haaroista. Paavo tai hänen isänsä on voinut tulla myös vävynä Heiskasten ta- loon. Asiakirjojen tarkempi talokohtainen tarkastelu ja DNA-testit jo aiemmin haarautuvista sukulinjoista tuovat asiaan lisäselvyyttä.

Tuusniemen Heiskasten sukujuonto

Enonlahti

Paavo Paavonpoika mainitaan asiakirjoissa vuosina 1648-1660 huonemiehenä ja renkinä veljensä Olli Paavonpojan talossa.

Isojakoasiakirjojen mukaan oli Enonlahti 1 -tila aiemmin Paavo Heiskasen leskellä. Tila joutui kuitenkin sitten veljeksille Matti (1664) ja Paavo (1664) Heiskanen. Matti jäi vanhalle paikalle Enonlahteen, Paavon pojat Paavo (1682) ja Pekka (1689) muuttivat Kartansaloon (Matti Räsänen, Tuusniemen asuttamisesta, 1984).

Tämä Tuusniemen sukuhaara jatkuu 1600-luvun lopulta Heiskaset-sukukirjan sivulta 371 ja Hannu Heiskasen Tuusniemen Heiskaset 1 ja 2 -kirjoissa.

Heiskaset-sukukirjassa on toinen laaja Tuusniemen sukuhaara, jonka lähtöhenkilönä on vuonna 1779 syntynyt Matti Heiskanen Kartansalosta. Kun tuolla pääsukuhaarallakin oli yhteydet Kartansaloon, voisi olettaa sukuyhteyden löytyvän. Leppävirran kirkonkirjojen syntyneiden luettelossa on aukko juuri tuolloin 1700-luvun lopulla. DNA-tutkimus saattaisi tuoda lisäselvitystä!

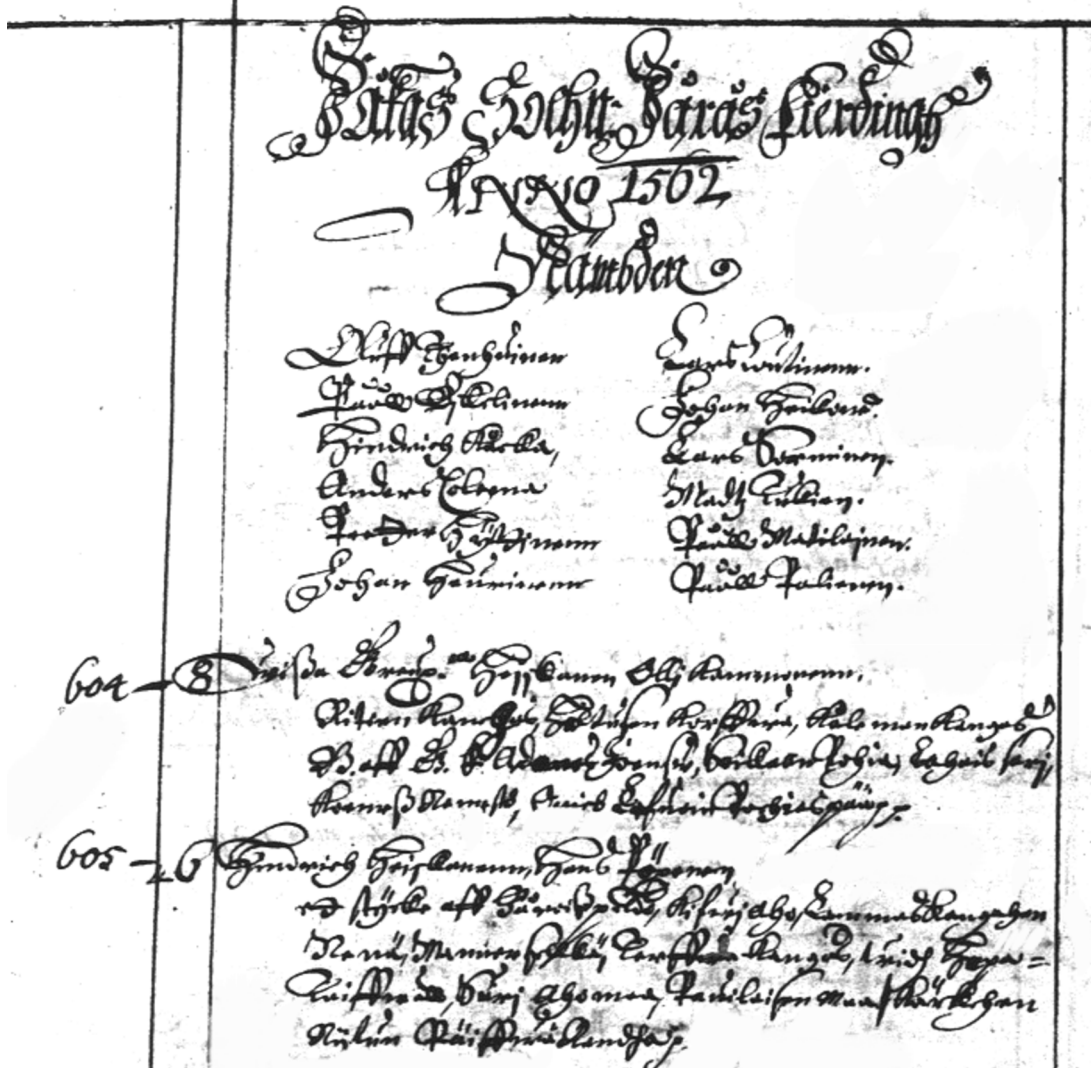
*Laivaväylä Kuopion edustalla,
teoksesta Zacharias Topelius: Finland framställdt i teckningar
(1845 - 1852). Helsingfors: A. W. Gröndahl & A. C. Öhman.
Museovirasto Historian kuvakokoelma, HK10008:85b*

"Niilonpojat" - Joroisten Häyrylän ja Joroisniemen Heiskaset

Joroisten Järvikansan molemmat nykypäiviin saakka jatkuneet sukuhaarat kuuluvat siis ns. Niilonpoikiin. Niiden kantalinjat ovat Suomessa suurinta ja yleisintä alaryhmää, jonka yhteinen kantaisä on elänyt Karjalan Kannaksen alueella noin 2200 vuotta sitten.

Mutta onko näillä kahdella sukuhaaralla yhteinen kaukaisempi esi-isä? Kun otetaan huomioon Heiskasten nimen paikallisuus Joroisten seudulla, on hyvinkin mahdollista, ettei samalla seudulla ole keskiajalla syntynyt useita Heiskas-sukuja. Ellei Heiskas-isälinjaa löydy, on sukunimi saattanut periytyä jo varhain äitien puolelta, esimerkiksi aviottomien poikien tai kotivävyjen kautta. Alla olevassa vuoden 1562 verollepanomaakirjassa Visa Rekonpoika Heiskasen ja Heikki Heiskasen arviokunnilla on vierekkäiset numerot, joten sekin puoltaa vanhan sukuyhteyden olemassaoloa. (Ari Kolehmainen)

Tässä tekstissä erotellaan kuitenkin vielä Häyrylän ja Joroisniemen Heiskaset eri sukuhaaroiksi.

*Kuva: Koskenhovin kartano ennen 1920.
Signe Brander, Museoviraston kuvakokoelmat HK10000:6033*

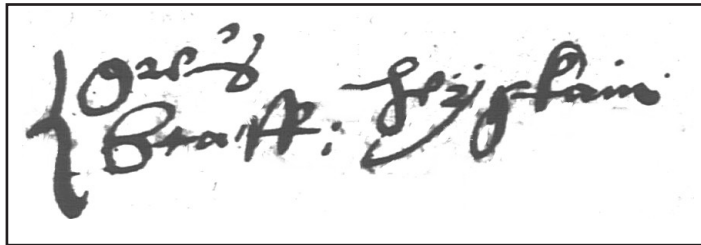
Joroisten pitäjää kutsutaan usein Savon Pariisiksi, olihan se jo varhain useiden säätyläisperheiden ja heidän kartanoidensa sijaintipaikka. Viikki toteaa, että 1500-luvun lopun autioitumisen seurauksena syntyi oiva mahdollisuus maaomaisuuden kartuttamiseen, jopa kartanomuodostukseen, koska kruunu otti viljelijäksi mieluiten sellaisen, joka oli jo onnistunut elämässään, kuin sellaisen, joka vasta yritti nousta köyhyyden kirouksesta.

Vuonna 1623 tuli Joroisten Reko Heiskasesta luultavasti suvun ensimmäinen ratsutilallinen. Hän oli tällöin isännöinyt kotitaloaan kolmisenkymmentä vuotta ja noussut arvostetuksi luottamusmieheksi. Hänen mailleen, joita verotettiin neljästä markasta, kohosi myöhemmin Koskenhovin kartano.

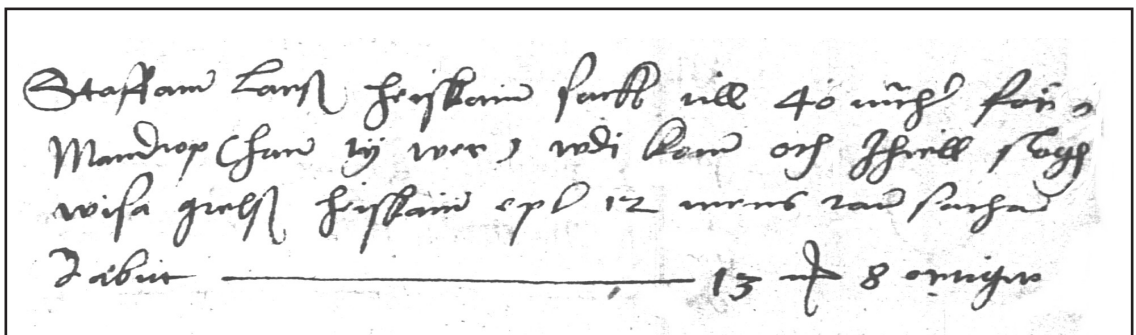
Reko Heiskasen puumerkkeineen tapaan seuraavalla sivulla Häyrylän Heiskasten vaiheita käsiteltäessä.

Häyriälän Heiskaset

Edellä jo kerrottiin, että Lauri ja Reko Heiskanen isännöivät vuonna 1541 neljän veronahan suuruista arviokuntaa Juvan Joroisten neljänneksen Järvisen kymmeneskunnassa. Ilmeisesti juuri tämä Reko (Grells, Gregorius) Heiskanen oli edellä mainittu Joroisten historia -teoksessa mainittu Joroisten Koskenhovin omistaja. Lauri ja Reko saattoivat olla veljeksiä. Samaan veljes-sarjaan oli kuulunut myös Tahvo Heiskanen, joka on kuitenkin kuollut jo ennen ensimmäistä maakirjaa. Hänen poikansa Tahvo Tahvonpoika Heiskanen on nimittäin osakkaana arviokunnassa vuodesta 1545 lähtien. Lauri Heiskanen esiintyy vain vanhimmassa maakirjassa. Alla on kuva vuoden 1549 tili- ja maakirjasta, jossa Reko (Grels) ja Tahvo (Staff.) mainitaan Joroisten kuudennessa kymmeneskunnassa.

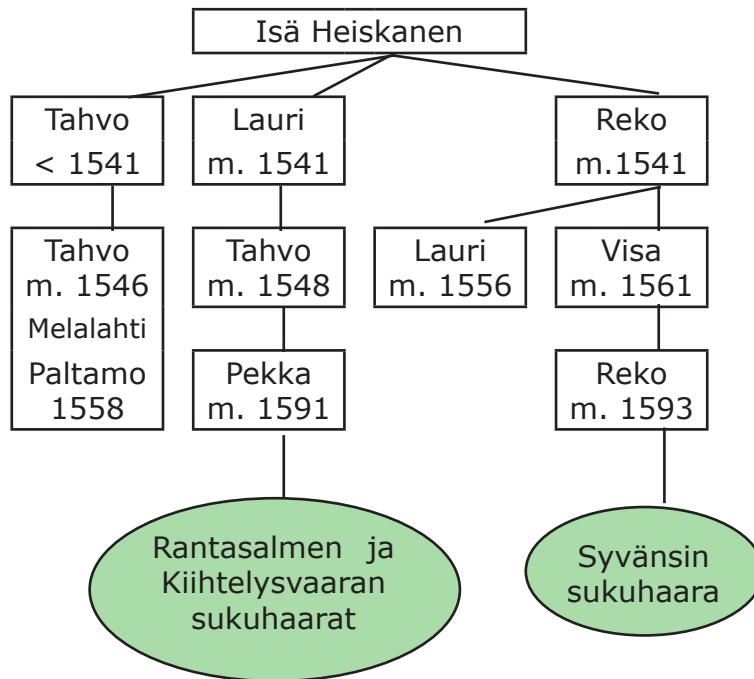

Vuoden 1561 verollepanomaakirjassa arviokunta on numerolla 604 ja sen isäntänä on Visa Rekonpoika Heiskanen. 1550-luvun loppuvuosina isäntänä oli ollut Lauri Rekonpoika Heiskanen, joka oli siten Visan vanhempi veli.

Vuoden 1578 sakkoluettelosta tulee ilmi Heiskasten suvun sisäinen tragedia: Tahvo Laurinpoika Heiskanen oli tappanut lyömällä serkkunsa Visa Rekonpoika Heiskasen. Tahvo Heiskanen toimi myöhemmin myös lautamiehen toimesta, ja hän selvisikin henkirikoksesta sakoilla. Kun tarkastellaan myöhempiä sukuhaaroja, on Tahvo Heiskanen Rantasalmen sukuhaarojen kantaisä, kun taas tapetusta Visa Heiskasesta polveutuvat Joroisten seudun Heiskaset.

Häyriälän Heiskasten vanhimmat tunnetut isännät

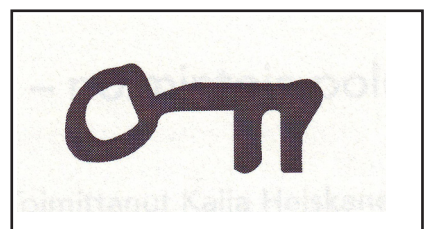

Vuonna 1571 perittiin koko Ruotsin valtakunnassa erityinen hopeaveroksi kutsuttu apuvero Älvsborgin linnan lunastamiseksi Tanskalta. Kaikkien tilallisten piti maksaa veroa kymmenesosa kaikesta irtaimen omaisuutensa määrästä. Voudit kulkivat pitkin pitäjiä ja kirjasivat muistiin talojen karjamäärät sekä isäntien omistamat rahat ja metallit.

Joroisten toisessa kymmeneskunnassa verolle joutui edellä mainittu Lauri Rekonpoika Heiskanen. Kuparia häneltä löytyi 2,50 markan arvosta. Yksi kymmenen markan arvoinen hevonen hirnui tallissa, lehmiä oli kaksi ja lisäksi nuorta karjaa muutama. Irtaimen arvoksi merkittiin 35 markkaa 7 äyriä 12 penninkiä. Veroa perittiin 3 markkaa 4 äyriä 18 penninkiä.

Arviokunnan isännyyttä jatkoi alussa mainitun Lauri Heiskasen poika Tahvo ja arviokunnassa asui myös Visa Rekonpojan leski perheineen. Vuodesta 1593 lähtien isäntänä on kuolleen Visa Heiskasen poika Reko. Tämä Reko Heiskanen toimi lautamiehenä ainakin vuosina 1620-21. Hänen avainpuumerkkinsä löytyy tuolloin maakirjan lautamiesluettelosta.

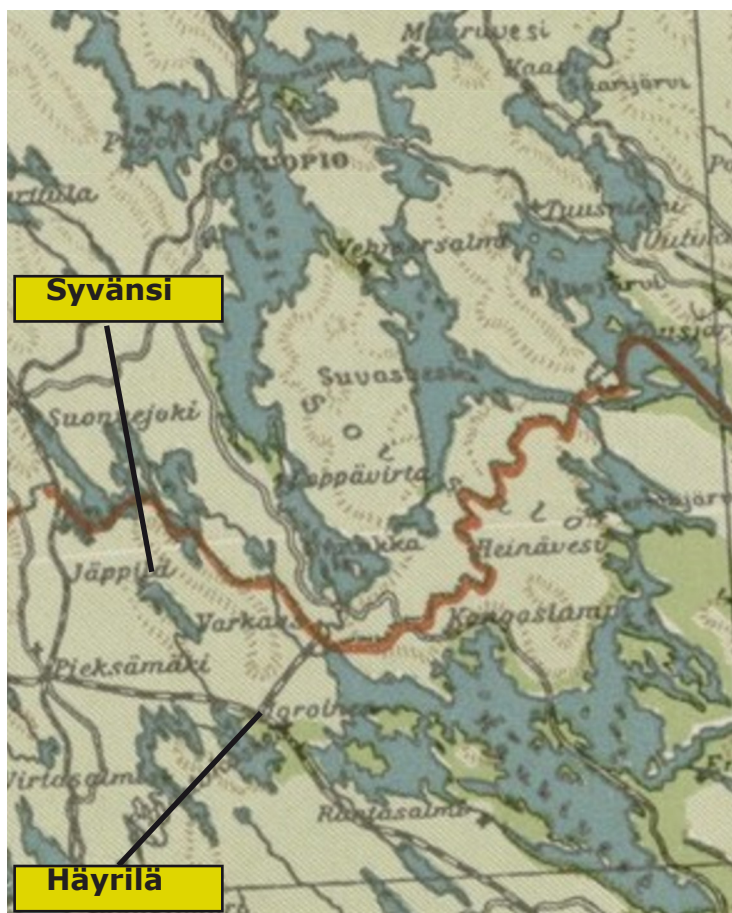
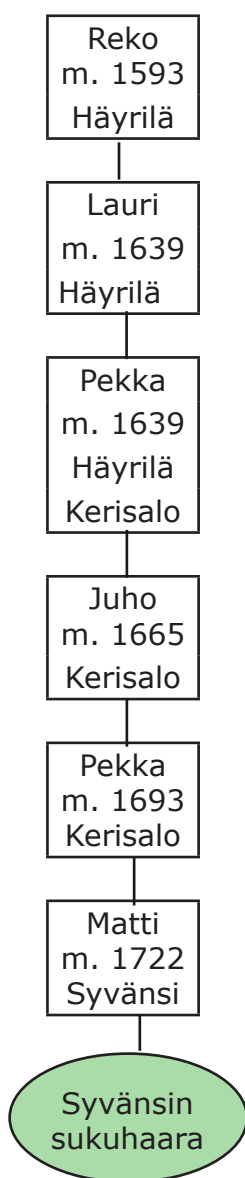
Puumerkkihän oli menneinä aikoina tavallaan omistajansa vaakuna, hänen sinettinsä. Puumerkki valittiin todella harkien. Siitä yritettiin tehdä sellainen, että se selvästi erottuisi muiden lähistön isäntien merkeistä. Toisaalta sen piti myös olla sellainen, että sen pystyi helposti piirtämään tai veistämään.

Reko Visanpoika Heiskanen lienee ollut yksi pitäjän rikkaimmista miehistä, toteaa Raimo Viikki Joroisten historiassa. Vuonna 1623 hänen omaisuudekseen on merkitty kolme hevosta, varsa, neljä lehmää, hieho, yhdeksän lammasta, vuohi ja kuusi sikaa. Kylvön määrä oli kolme tynnyriä. Melkoinen omaisuuden lisäys siis verrattuna hopeaveron kantamisen aikaan!

Reko Visanpoika Heiskasen poika Lauri sai tilasta ratsutilan, mutta myi tilan 1640-luvun alkupuolella Häyristen suvulle. Sukuhaara ajautui tilattomaksi ja Laurin poika Pekka Heiskanen asui Kerisaloon kylällä ja hänen poikansa Juho Heiskanen oli Kerisalossa lampuotina - siis koko tilan vuokraajana. Juhon poika Pekka Heiskanen oli aluksi renkinä ja myöhemmin lampuotina, myös Kerisaloon kylällä. Pekan poika Matti Heiskanen meni vävyksi Häyriin Lyytisille ja otti isovihan jälkeen haltuunsa tilan Syvänsin kylältä.

Näin sai siis Syvänsin sukuhaara alkunsa.

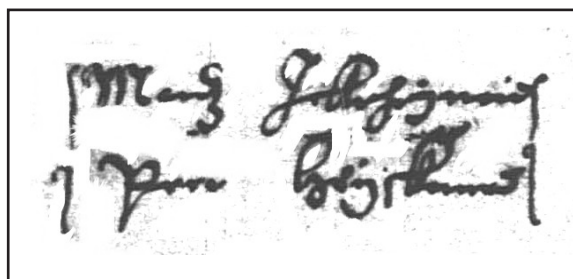

Heiskaset-sukukirjassa on ns. Maaveden sukuhaara, jonka on arveltu olevan yhteydessä Syvänsin sukuhaaraan. Jälleen kaivattaisiin DNA-testiä asiaa selvittämään.

Mutta palataanpa vielä takaisin 1500-luvun puoliväliin. Lauri Heiskasella, joka mainittiin Häyrilässä Savon ensimmäisessä maakirjassa vuonna 1541 oli poika nimeltä Tahvo. Tahvo katosi Joroisten asiakirjoista vuoden 1592 jälkeen.

Pekka Heiskanen ilmestyi Rantasalmen asiakirjoihin vuonna 1591. Tällöin häntä on verotettu ensimmäisen kerran Rantasalmen Osikonmäen kymmeneskuntaan, ja jo vuodesta 1592 Voinsalmen kymmenekseen. Talo sijaitsi käytännössä Rauhamäen kylällä. Pekka Heiskanen oli erittäin todennäköisesti, niin asiakirjojen kuin DNA:n perusteella, lautamies ja sukulaissurman tehneen Tahvo Laurinpoika Heiskasen poika Joroisten Häyrilästä.

Pekka (Peer) Heiskanen mainitaan vuonna 1591 Osikonmäessä yhtiömiehensä Matti (Mats) Ikäheimon kanssa.

Osikonmäen Pekka Heiskasella oli ainakin kuusi poikaa: Tahvo, Matti, Pekka, Heikki, Lauri ja Antti.

Pekka Heiskasen vanhimmalla pojalla Tahvolla oli puolestaan ainakin viisi poikaa. Ari Kolehmainen mainitsee Tahvon poikina Pekan, Paavon ja Tahvon. Heiskaset-sukukirjaan on Tahvon pojiksi merkitty myös Matti ja Heikki, mutta heidän jälkeläisistään ei ole tietoa.

Paavo Tahvonpoika Heiskanen oli Rauhamäen ja Harjurannan myöhempien sukuhaarojen kantaisä.

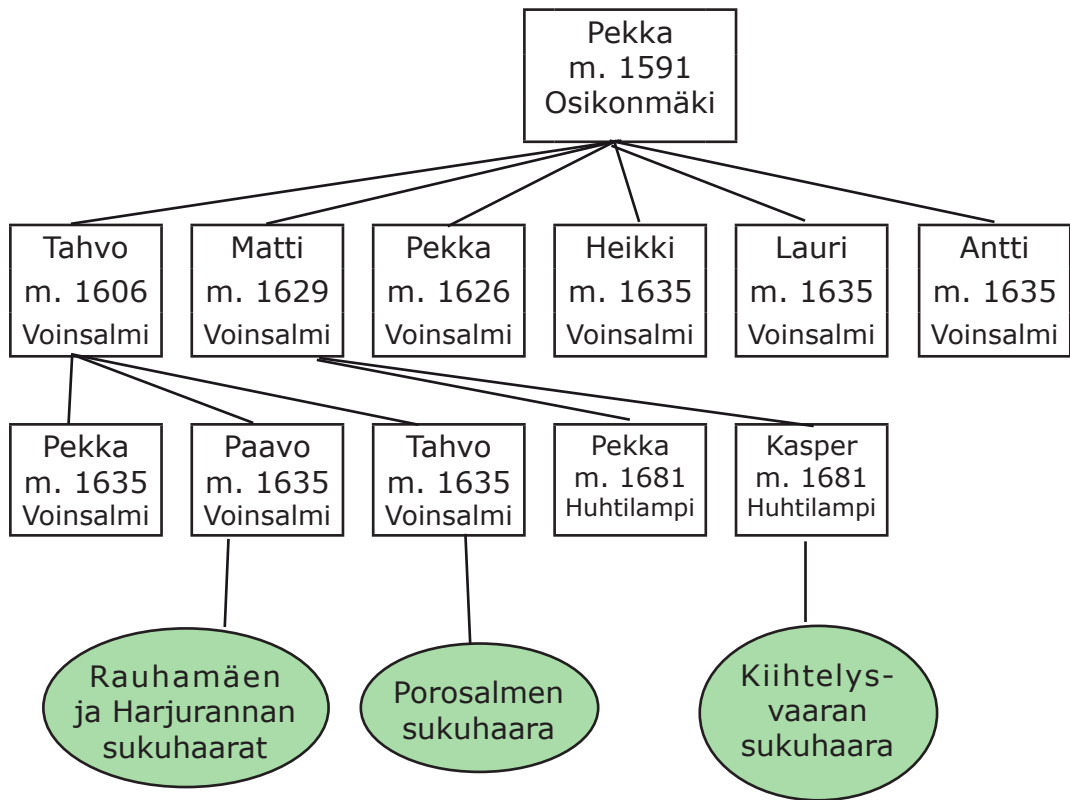
Tahvo Tahvonpoika Heiskanen puolestaan muutti Porosalmelle ja on kyseisen sukuhaaran kantaisä.

Pekka Heiskasen Matti-pojalla oli ainakin pojat Pekka, Kasper ja Tahvo. **Pojista Kasper muutti Tohmajärven (myöhemmän Kiihtelysvaaran) Huhtilammelle ja on seudun Heiskas-haarojen kantaisä.**

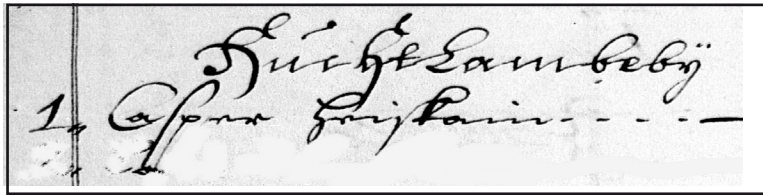
Pekka Heiskasen Heikki-pojalla oli Pekka-niminen poika. Hänestä ei ole tiedossa jälkipolvia.

Leppävirran sukuhaaroista on numero 5 Paavo Heiskanen Huovilansalmesta jo saatu yhdistettyä Häyri-län Heiskasiin. Muut Leppävirran ja ehkäpä Heinävedenkin sukuhaarat saattavat ajan mittaan löytää esi-isänsä Joroisten Häyri-lästä.

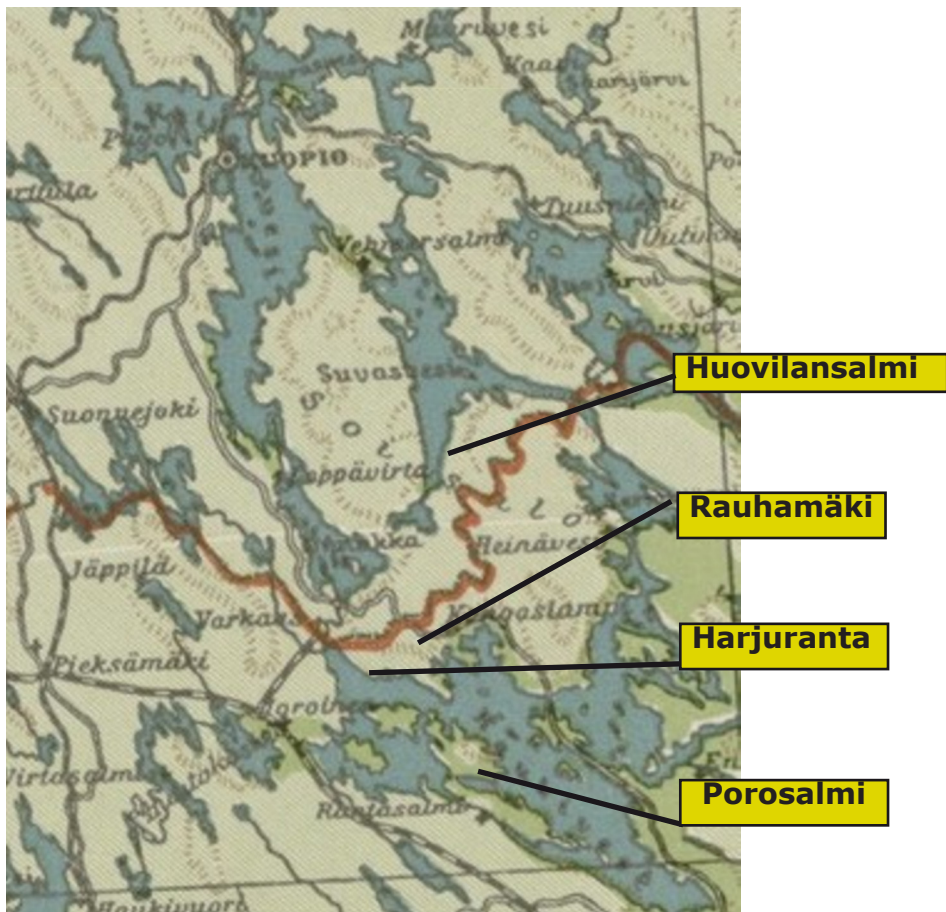
Rantasalmen ja Kiihtelysvaaran sukuhaarat

Kuva: Järvimaisema 1890-1910. Valokuvaaja: Victor Barsokevitch
Diaarinumero: B725, Kuopion kulttuurihistoriallinen museo KUHMU

Kiihtelysvaaran Huhtilammen Casper Heiskanen vuoden 1681 arvioveroluettelossa.

Rantasalmen sukuhaaroista on nyt siis DNA-testein saatu Häyrylän Heiskasiin yhdistettyä Rauhamäen ja Porosalmen sukuhaarat, Harjurannan sukuhaaroista numero 3 (Juho Heiskanen) sekä Leppävirran sukuhaaroista numero 5 (Paavo Heiskanen). On mahdollista - ja erittäin todennäköistä, että muutkin sukukirjassa mainitut seudun suvut liittyvät Häyrylän Heiskasiin. Leppävirran sukuhaaroja on yhteensä kahdeksan, joten niissäkin riittää vielä tutkittavaa. Samoin on laita "karjalaisten" sukuhaarojen kohdalla - siis esimerkiksi Impilahden, Ruskealan, Pälkjärven ja Ilomantsin sukuhaarat.

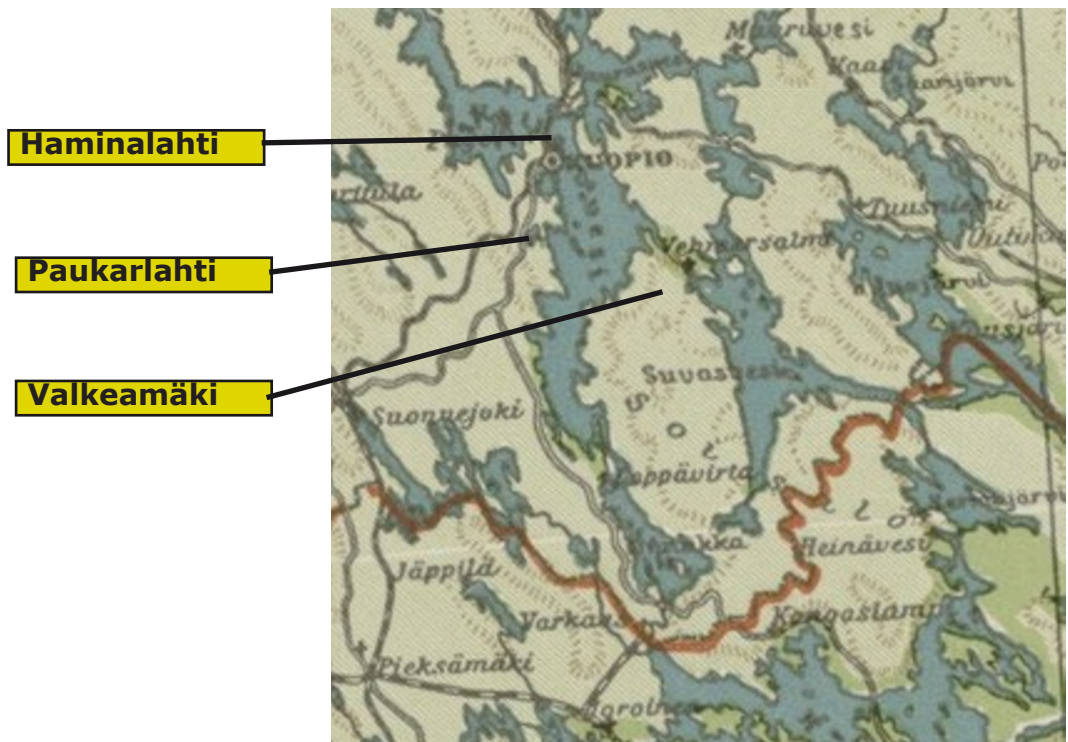
Joroisniemen Heiskaset

Pekka Heiskanen hallinnoi siis Pekka Pöksäsen kanssa Joroisniemen kymmeneskunnassa sijaitsevaa arviokuntaa. Ari Kolehmainen mukaan myös Pöksäset saattoivat olla aiempia Heiskasia, koska mm. Johannes (Ihanus) Pöksänen on merkitty papinveroluetteloon Heiskasen nimellä ja talon jäätyä autioksi 1570-luvulla se kulki Ihanus Pöksäsen autiona. Toisaalta voi kyseessä olla myös kirjurin virhe.

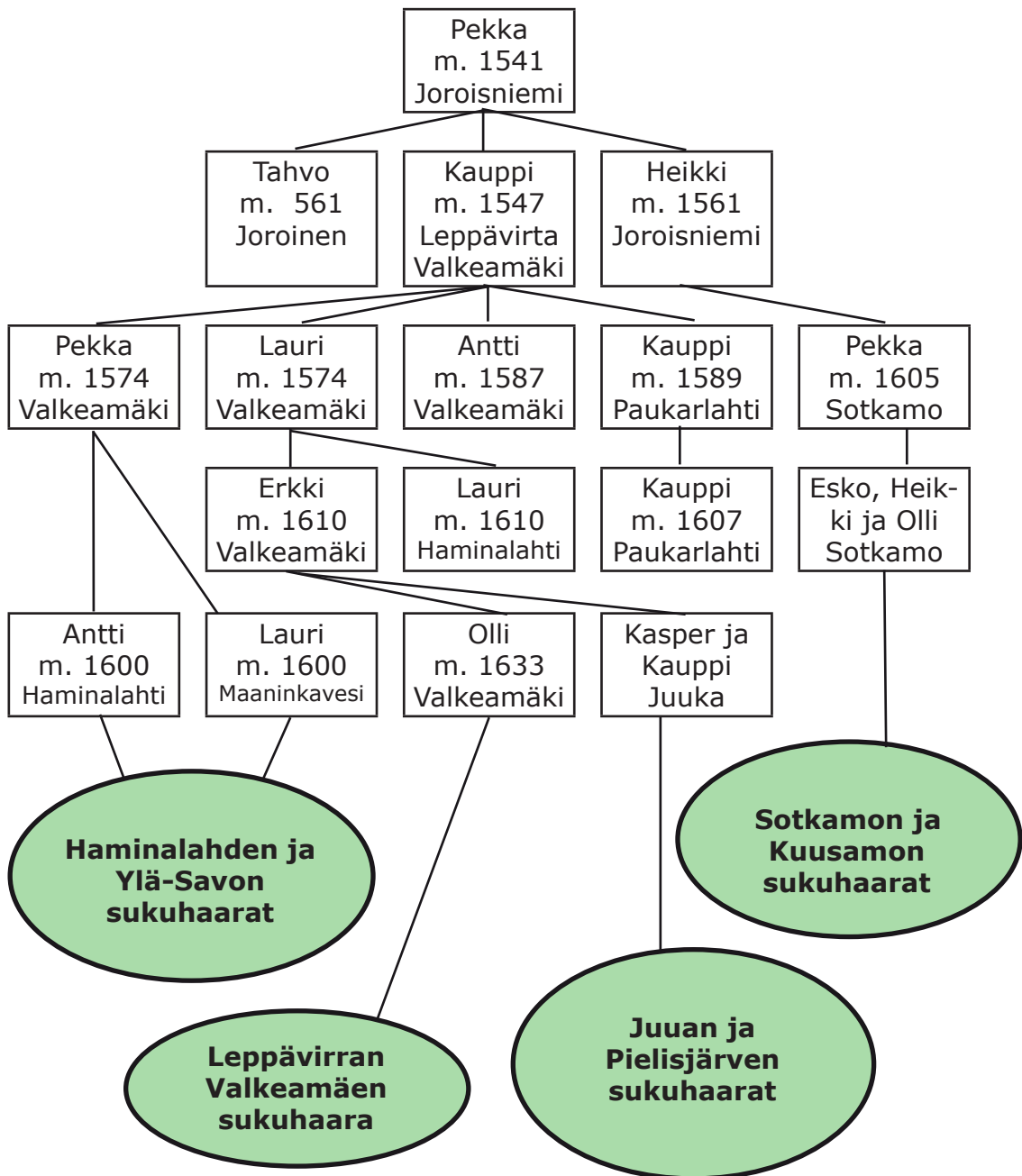
Pekka Heiskanen oli talon isäntänä vuoteen 1558 saakka. Pojista vanhin, Tahvo mainitaan vuoden 1561 verollepanomaakirjassa Joroisten kylällä arviokunnassa numero 621. Tila oli myöhemmin Kiiskisten omistuksessa.

Pekan toista poikaa Kauppi Heiskasta verotettiin vuodesta 1547 lähtien Rantasalmen Kerihaarjun neljänneksessä ja kun Tavinsalmen pitäjä perustettiin, oli verotuspaikkana vuodesta 1548 lähtien Tavinsalmen uudisasutusalue. Hänellä oli neljä poikaa, Pekka, Lauri, Antti ja Kauppi. Heidän jälkeläisiään löytyy 1600-luvun alkuvuosilta ympäri Pohjois-Savoa, muun muassa Kuopion Haminalahdesta ja Paukarlahdesta, Iisalmen Paloilta, Varpaisjärven Korpijärveltä ja Jumisilta. Jopa Juukaan ja Pielisjärvelle löysivät tämän suuhaaran Heiskaset tiensä.

Pekan kolmas poika Heikki Heiskanen jäi talon isännäksi isänsä jälkeen. Hän katosi asiakirjoista vuoden 1570 jälkeen ja tila jäi autioksi. Vuoden 1664 maantarkastusluettelossa Heiskasten maat kuuluivat Joroisniemen kylän Jooseppi Sakaripojan tiluksiin. Heikin jälkeläisiä löytyy Sotkamosta ja Kuusamosta saakka.

Joroisniemen Heiskasten vanhimmat tunnetut isännät

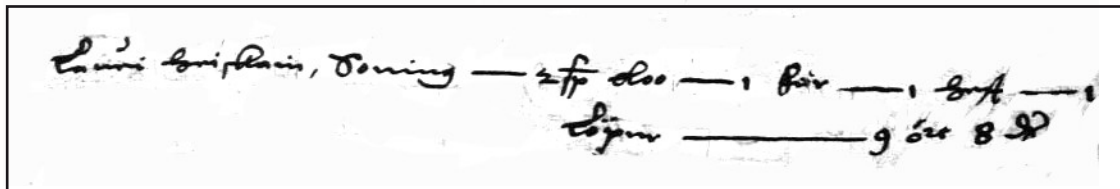

Heiskaset-sukukirjassa kerrotaan Valkeamäen Erkki ja Olli Heiskasen jälkeläisistä. 1600-luvun asiakirjojen mukaan Valkeamäessä asui useita Heiskasveljeksiä ja heidän poikiaan, joten sukujuonnon laatiminen on arpapeliä. Heistä saadaan nyt kuitenkin DNA-testien avulla suora isälinja Joroisniemen Pekka Heiskaseen.

Sen sijaan Haminalahden ja Paukarlahden Heiskasten tilanne jää vielä auki, vaikka oletettavaa on, että yhteys Joroisten Heiskasiin on olemassa.

Ylä-Savon Heiskaset

Valkeamäen Pekka Heiskasen poika Lauri mainitaan ensimmäisen kerran vuoden 1600 karjaluettelossa Tavinsalmen Savilahden neljänneksen Maaninkaveden kymmeneskunnassa. Karjaa hänellä oli yksi hevonen, yksi lehmä ja yksi lammas.

Kaikkien Kauppien ja Pekkojen ja Laurien joukosta on vaikeaa hahmottaa, kenen poika tämä Maaninkaveden Lauri oli. Hänen patronyymιάän eli isännimeään ei asiakirjoissa mainita. Ylä-Savon Heiskasten DNA-näyte osoittaa sukuhaaran kuuluvan Kauppi Heiskasen sukukuntaan. Poissulkemalla muut mahdollisuudet on Ari Kolehmainen päättänyt toteamaan, että Lauri on mitä ilmeisimmin Pekka Kaupinpoika Heiskasen poika.

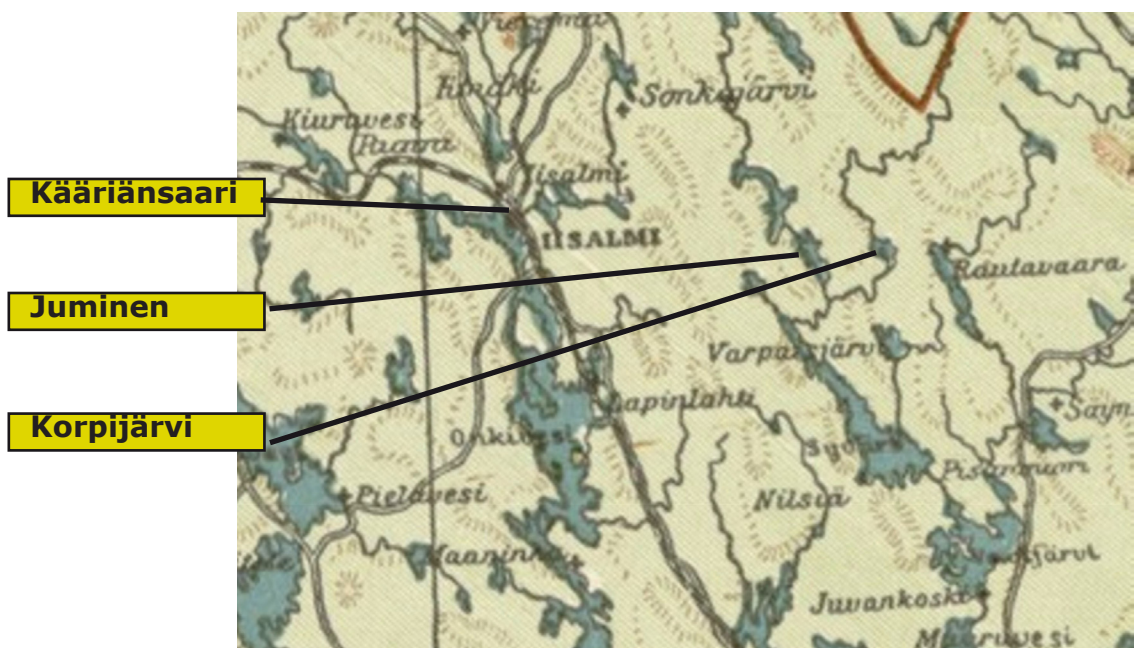
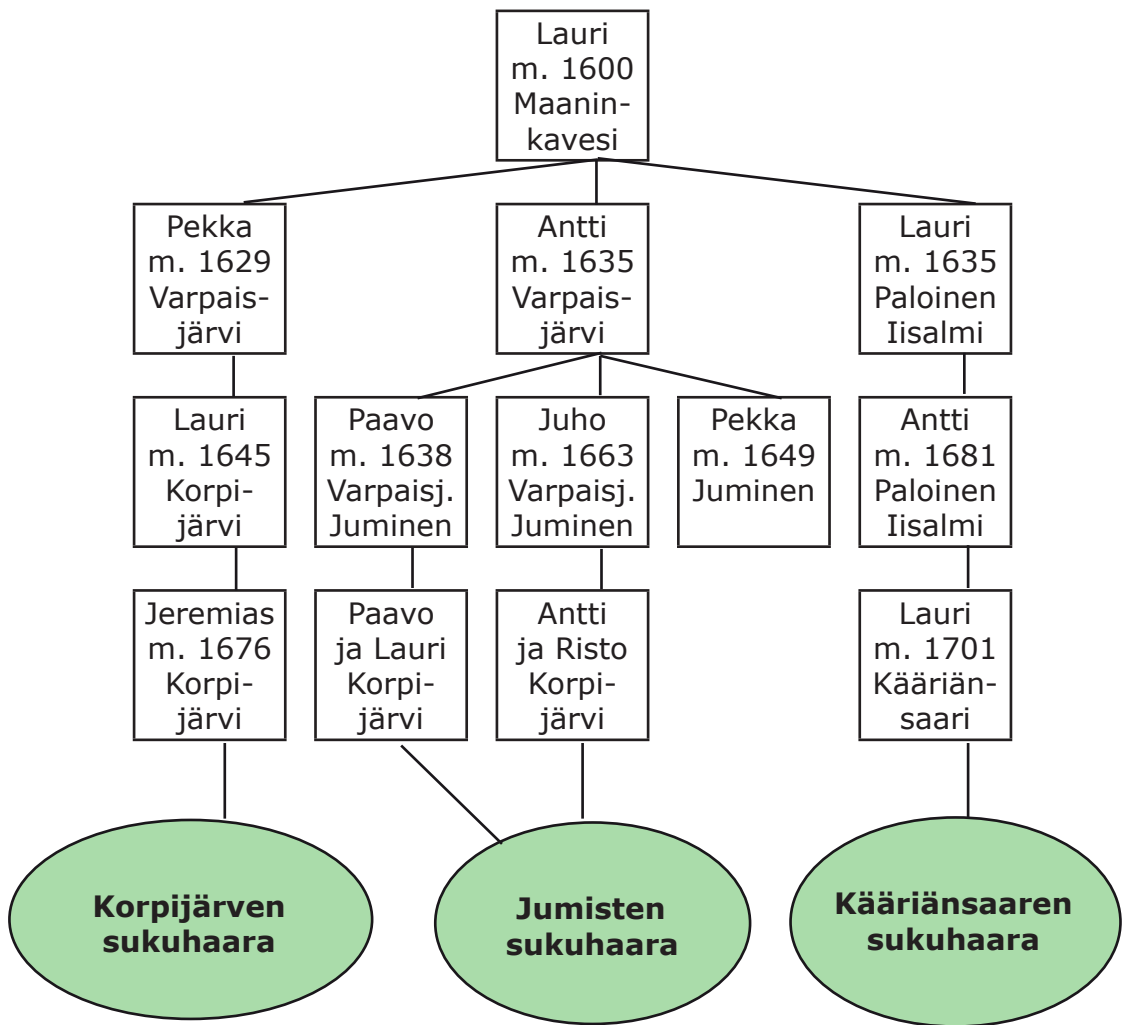
Maaninkaveden Lauri Heiskanen oli vuosien 1606 ja 1610 pariskuntaluetteloidissa vaimonsa kanssa ja viimeinen merkintä Laurista oli vuoden 1617 Älvsborgin lunnaiden tilitysluettelossa, kun Ruotsin kruunu toistamiseen keräsi varoja lunastaakseen sodassa menettämänsä linnan ja Ruotsille kuuluneen rannikkoalueen takaisin Tanskalta.

Lauri Heiskasella oli pojat Pekka, Antti ja Lauri.

Vanhan Lauri Heiskasen leski avioitui sittemmin Iisalmen nimismiehen Perttu Hynysen kanssa. Leski asui Iisalmen Paloissa, jonne Laurin pojista asetui asumaan nuorimmainen eli Lauri. Hänellä oli ainakin viisi poikaa, Juho, Perttu, Pekka, Lauri ja Antti. Näistä pojista polveutuvat Iisalmen Paloisten ja Kääriänsaaren sukuhaarat. Pojista nuorimman eli Antin poika **Lauri Heiskanen on Kääriänsaaren sukuhaaran kantaisä.**

Pekka Laurinpoika Heiskanen oli ainakin vuodesta 1629 merkittynä Iisalmen Korpijärvelle, joka oli myöhempää Varpaisjärveä. Pekan pojasta Laurista, jolla oli poika Jeremias Heiskanen, polveutuvat **Korpijärven Heiskaset.** Pekka Heiskasen toinen poika Juho puolestaan muutti Paloisten kylälle, jossa hänen serkkunsa Lauri Laurinpojan jälkeläiset asuivat.

Antti Laurinpoika Heiskanen oli puolestaan Varpaisjärven Jumisten sukuhaarojen kantaisä. Hänellä olivat pojat Paavo, Juho ja Pekka. Paavolla oli ainakin pojat Paavo ja Lauri sekä Juholla pojat Antti ja Risto. Heistä polveutuvat **Jumisten Heiskasten myöhemmät sukuhaarat.**

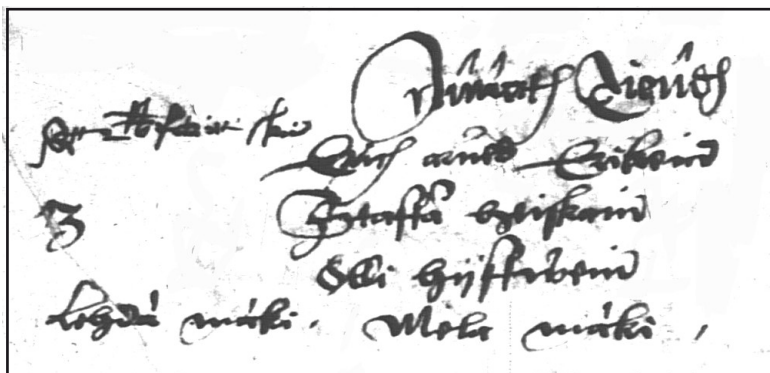

*Kuva: Näkymä Nilsjåen Pisan vuorelta 1890-luvulla.
I.K. Inha. Museoviraston kuvakokoelmat HK19391120:18*

Sotkamon ja Kuusamon Heiskaset

Myös Oulujärvellä ja pohjoisemmassakin kulkivat savolaiset kalastamassa ja harjoittamassa kaskiviljelyä. Jo vuoden 1531 verokirjoissa mainitaan Oulujärven seudulla olleen savolaisia talonpoikia, vaikka määrätietoinen asuttaminen alkoi myöhemmin. Lopulta Ruotsin kuningas Kustaa Vaasa antoi Savonlinnan linnanisäntä Kustaa Finckelle määräyksen asuttaa Oulujärven Erämaa ja sehän tehtiin, kovan sakon uhalla. Monien mutkien kautta 1555 Oulujärven Erämaassa oli jo 127 verotettavaa talonpoikaa. Asutus oli levinnyt ympäri Oulujärveä, keskeisin paikka Manamansalo valittiin ”kirkonkyläksi” ja sinne, hyvien kulkuyhteyksien päähän rakennettiin ensimmäinen kirkko.

Oulujärven erämaahan kirjattiin Tahvo Heiskanen jo ensimmäisten savolaisasukkaiden joukossa vuoden 1555 maakirjassa (kuva alla). Myöhemmistä veroluetteloista käy ilmi, että hänen talonsa sijaitsi Melalahden kylässä Paltamon pitäjässä. Tahvo Tahvonpoika Heiskanen oli todennäköisesti lähtöisin Joroisten Häyriästä, jossa hänet mainitaan Reko Heiskasen arviokunnassa juuri ennen kuin hän ilmestyy Kainuuseen.

Uudisasukkaat eivät kuitenkaan saaneet olla rauhassa Oulujärvellä, olihan Ruotsi asuttanut heidät vieraan vallan alueelle. Muusta maailmantilanteesta johtuen täälläkin alkoivat veriset kahakat, rappasodiksi mainitut, vuonna 1570. Koko Oulujärven Erämaassa poltettiin 145 taloa, lisäksi 14 autioitui. Myös Tahvo Heiskasen talo tuhottiin. Vuonna 1585 verovoudin oli jo todettava, että Oulujärven Erämaassa ei ollut enää yhtään taloa.

Sotkamon ja Kuusamon Heiskaset eivät kuitenkaan polveudu edellä mainitusta Tahvo Heiskasesta eivätkä niin ollen Joroisten Reko Heiskasesta. DNA-tutkimusten mukaan he kuuluvat Joroisten Joroisniemen Heiskasten sukukuntaan. Vuonna 1570 jäi Joroisniemellä autioksi Heikki Pekanpoika Heiskasen asuttama talo. Kainuun asiakirjat alkavat rappasotien jälkeen vuonna 1605 ja tuossa ensimmäisessä kirjassa on Sotkamon kylälle kirjattu Pekka Heiskanen. Ari Kolehmainen päättelee hänen olevan juuri Joroisniemellä vuonna 1561 mainitun Heikki Heiskasen poika. Jälkipolvikaavio seuraavalla aukeamalla lähtee tuosta vuonna 1605 mainitusta Pekka Heiskasesta.

Kuusamon - 1 p	2 p
Heik. - 2	Juho - 1 p
H. - 3	Antti - 8 p
	Antti - 12 p
	Antti - 20 p

Pekka Heiskanen Sotkamossa vuoden 1605 maakirjassa.

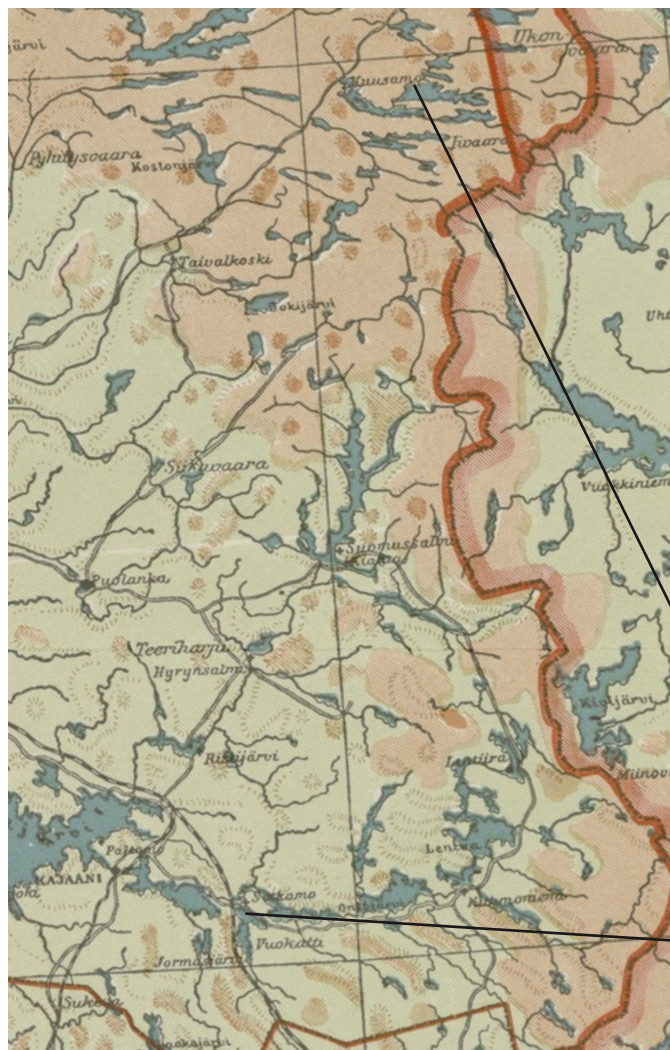
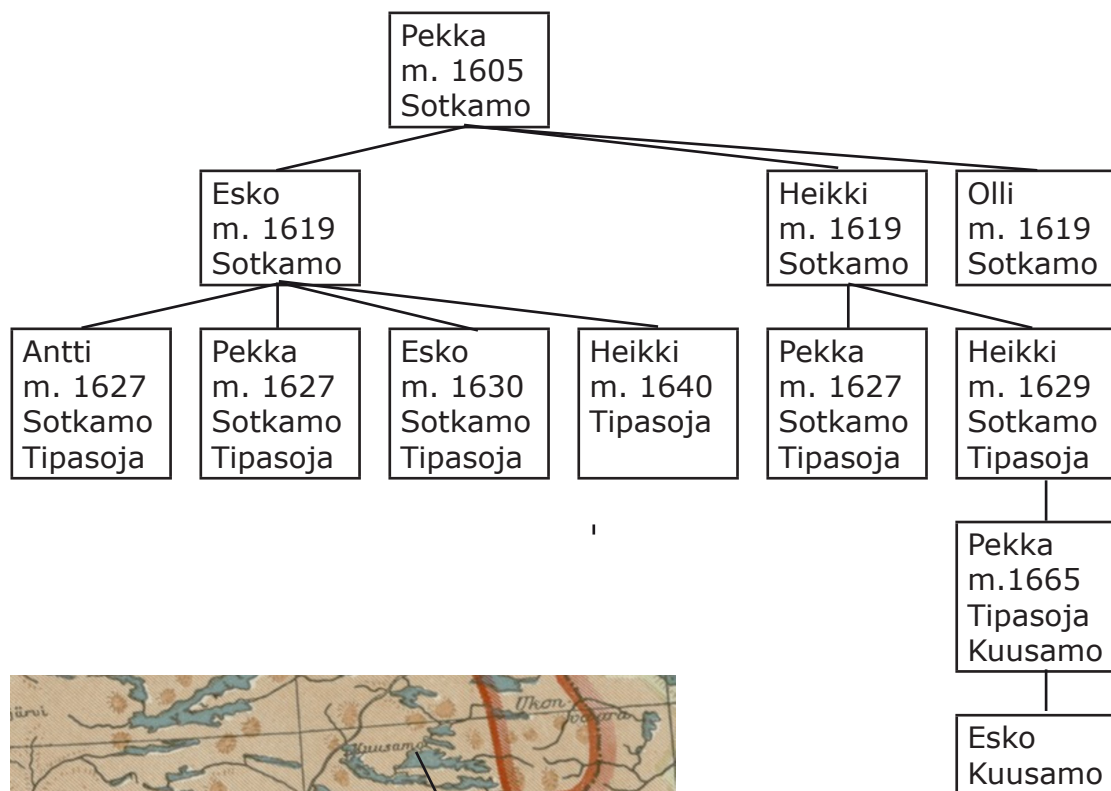
Pekka Heiskasella oli kolme poikaa, Esko, Heikki ja Olli. Jorma Keränen mainitsee Kainuun historian 1. osassa, että Pekka Heiskanen Ylisotkamosta vei joukkonsa Lappiin 1680-luvulla. Tuolloin, 1600-luvun lopun nälkävuosien aikana useat perheet lähtivät etsimään elantoaan uusilta asuinsijoilta. "Lappi" tarkoitti juuri Kuusamon seutuja.

Kuva: Tervasalmen talon kala-aitta, rakennus on alkuaan ollut pyöröleikkauksellinen kammioniekka-aitta

Yrjö Blomstedt Sotkamo 1894

Museoviraston kansatieteen kokoelma KK1043:27

Keräsen mainitsema Pekka Heiskanen oli todennäköisesti Heikki Heiskasen pojanpoika Pekka Heikinpoika. Hänestä ja hänen pojastaan Esko Pekanpojasta alkaa yllä olevan taulukon mukaisesti

Kuusamon Heiskasten sukuhaara.

Kuusamo

Sotkamo

Pielisjärven Heiskaset

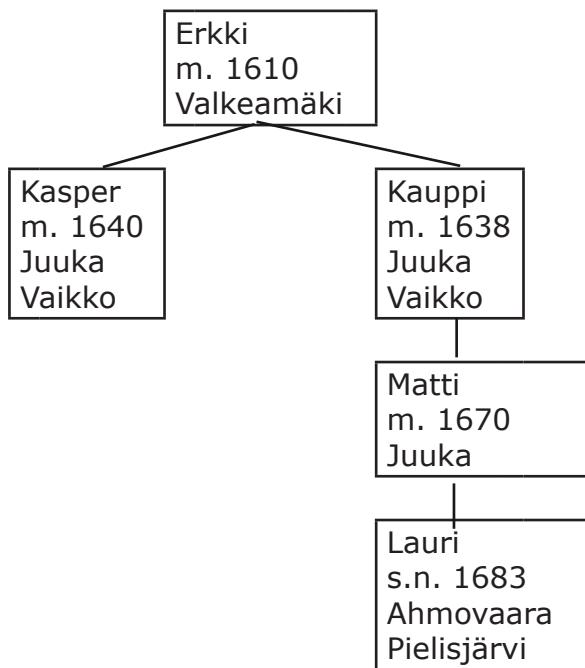
Vaikku.			
Lauri Laimon	2½	1.65	-
Ejperi Heiskanen	1½	99	-
Casper Heiskanen	1	66	-
Johan Heiskanen	1	66	-
Sobul ^r	½	33	-
	½	33	-
Jano Heiskanen	½	33	-
Summa		7	4.62

Heiskaset-sukukirjassa on useiden lähdeteosten pohjalta tehty selvitys Suur-Pielisjärven sukuhaaran vanhimpien jäsenten muuttamisesta asuinsijoilleen Karjalaan. Seuraava Ari Kolehmainen tutkimustulos osin vahvistaa ja osin kumoo aiemmat käsitykset. Väite, että Kasper Heiskanen olisi Tuusniemen Enanlahdesta ja niin ollen Tuusniemen Heiskasia, ei DNA-tutkimuksen perusteella pidä paikkaansa. Sen sijaan hänet voidaan yhdistää Joroisniemen Heiskasiin. Etunimihistoriaan vedoten on Kolehmainen katsonut hänen tulleen Pielisjärvelle Leppävirran Valkeamäestä.

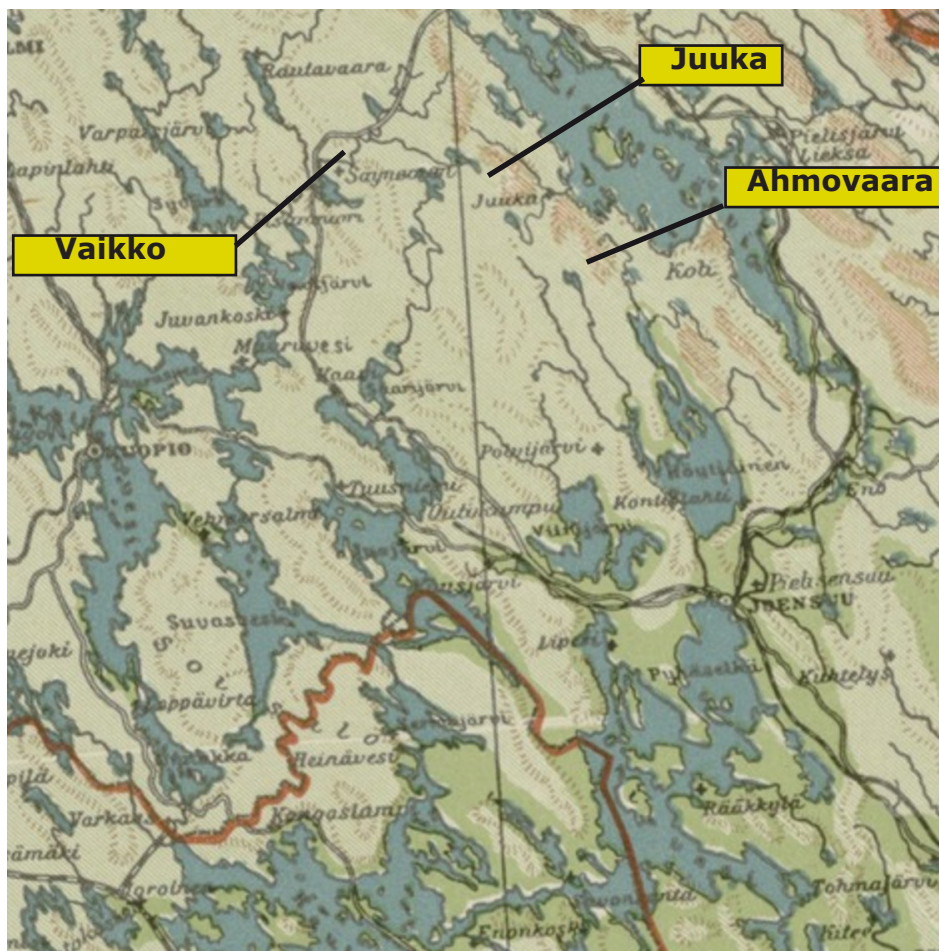
Pielisjärven Vaikon kylässä mainitaan siis Heiskasia jo 1630-luvulla. Ensimmäiset tulijat olivat mahdollisesti Kasper ja Kauppi Heiskanen - veljekset - ehkä! Yläkuvassa Kasper Heiskanen esiintyy talollisena Käkisalmen läänin maakirjassa vuonna 1640. Hän katoaa asiakirjoista vuodesta 1646 lähtien ja Kauppi Heiskanen, joka oli aiemmin tilattomana populina, mainitaan talollisena.

Fuga.			
12. joulukuuta	Laplanen Tuusniemi	3.	6.18.
	Olaf Heiskanen	½.	1.18.
	Matti Heiskanen	5.	10.18.
	Anders Heiskanen	1½.	3.18.

Kajaanin vapaaherrakunnan läänintili- ja maakirja 1673: Matti Heiskanen mainitaan "kylänmiehenä" eli hän oli kylän vanhin, oltermanni.

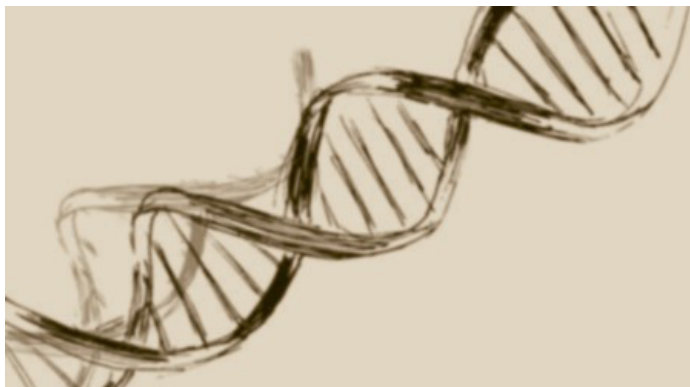

Kauppi Heiskasen poika Matti asui isänsä kanssa vuoden 1670 veroluette-
lon mukaan Juuan kylässä. Matin poika Lauri Heiska-
nen muutti sitten Pielisjär-
ven Ahmovaaraan. Hänes-
tä polveutuu
**Suur-Pielisjärven
sukuhaara.**

*Kuva: Matkalainen Pontuksensillan kupeessa,
Ahmovaara, Kontiolahti 1800- ja 1900-lukujen vaihde
Museovirasto Kansatieteen kuvakokoelma KK1758:41*

Lopuksi

Sukuseura on tähän mennessä teettänyt yksitoista DNA-testiä. Lisäksi muutamaiset henkilöt ovat maksaneet itse omat testinsä eikä sukuseuran tiedossa ole niiden tuloksia.

Joroisissa 1500-luvun alussa asuneet kantasuvut, jotka tässä on nimetty Häyrylän ja Joroisniemen Heiskasiksi, ovat asiakirja-aineistojen mukaan isälinjaisesti eri sukuja. Niiden arviokunnat sijaitsivat kuitenkin niin lähellä toisiaan, että on perusteltua olettaa sukuhaarojen yhtyvän muutaman sukupolven takana. Näistä kahdesta kantasuvusta juontavat juurensa ainakin seuraavat pääsukuhaarat:

Syvänsin sukuhaara

Rauhamäen ja Porosalmen sekä ehkä kaikki Harjurannan sukuhaarat
Leppävirran sukuhaarat (yksi jo todistettu, muut ehkä)

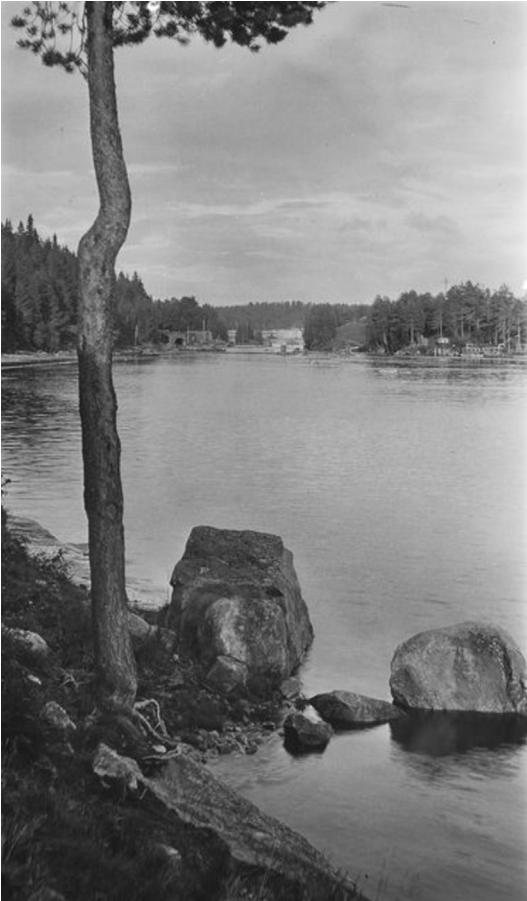
Kuopion seudun sukuhaaroja

Ylä-Savon, Jumisten ja Korpijärven sukuhaarat

Suur-Pielisjärven sukuhaara

Kiihtelysvaaran sukuhaara

Kuusamon sukuhaara

Tuusniemen iso sukuhaara ei isälinjaisesti yhdy edellä mainittuihin sukuihin. Rantasalmen Keriharjun Heiskasilla oli kuitenkin jo varhain eräsija Enonlahdessa, joten voitaneen olettaa, että jokin sukuyhteys Tuusniemen Heiskasilla Rantasalmelle on - vaikkapa Heiskas-tyttären kautta.

Vielä riittää kuitenkin tutkittavaa! Sukuseura on tehnyt sukututkija Ari Kolehmaisien kanssa sopimuksen jatkotutkimusten tekemisestä. Tuloksia odotellaan julkaistaviksi sukuseuran 60-vuotisjuhlassa vuonna 2020.

*Kuva: Maisema Kajaanista 1914,
Museoviraston kuvakokoelmat
HK19731119:126*

Lähdeaineistoista

Heiskanen Kaija (toim.): Heiskaset-sukukirja, 1997

Heiskanen Hannu (toim.): Heiskasten sukuseuran 50 vuotta, 2010

Keränen Jorma: Kainuun historia I, 1986

Kolehmainen Ari: Heiskas-suvun alkuvaiheet Savossa, 2017

KUHMU, Kuopion kulttuurihistoriallinen museo, valokuvia osoitteessa www.flickr.com

Kurri Ahti: Ihmiskunnan auringonnoususta nykypäivään, DNA-kotisivut osoitteessa www.kurrinsuku.net, 2017

Olaus Magnus: Carta marina, 1539

Pirinen Kauko: Savon historia II:1, 1982

Saloheimo Veijo: Heiskasia Savossa ja Karjalassa 1600-luvulla, Sukuviesti 5/1993

Seppälä Suvianna: Viljana, nahkoina, kapakalana, 2009

Soininen Arvo M: Pohjois-Savon asuttaminen keski- ja uudenajan vaihteissa, 1981

Viikki Raimo: Joroisten historia 1: Säätyläispitäjän vaiheet esihistorialliselta ajalta kunnallisen itsehallinnon alkuun 1860-luvulla, 2003

Wiik Kalevi: Genetiikkaa sukututkijoille ja väestöjen juurtenetsijöille, 2009

Voionmaa Väinö: Suomen karjalaisen heimon historia, 1915

Uschakoff I. (toim.): Suomenmaan kartta 1898 (kartan piirtänyt Johan Fredrik Sevón maanmittausylihallituksesta)

Verotuslähteet 1500-1600 -luvuilta
Kirkonkirjat

*Kuva: Savolainen,
Talvi-voatteissaan.
Ekman, R.W ; Hårdh, Ad,
kuvaellut, 1828
Helka-kirjastot, verkkoaineistot*

